UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA PODRŠKU BANKARSKOG SEKTORA U RAZVOJU HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Dražić, Tomislav

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:563588

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA PODRŠKU BANKARSKOG SEKTORA U RAZVOJU HRVATSKOG GOSPODARSTVA

Mentor:

doc. dr. sc. Roberto Ercegovac

Student:

Tomislav Dražić ; 2131340

Split, srpanj 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD 3

1.1. Problem istraživanja 3

1.2. Predmet istraživanja 4

1.3. Istraživačke hipoteze 5

1.4. Ciljevi istraživanja 5

1.5. Metode istraživanja 6

1.6. Znanstveni doprinos rada 7

1.7. Struktura rada 7

2. UZROCI REGULACIJE BANKARSKOG SUSTAVA 9

2.1. Teoretski pregled stavova o regulaciji financijskog sustava 9

2.2. Povijesni pregled regulatornih mjera i kritički stavovi 16

3. NOVI INSTITUCIONALNI I NORMATIVNI OKVIR RAZVOJA BANKARSKOG SUSTAVA 20

3.1. Novi Baselski standardi i njihov pregled 20

3.2. Europska bankarska asocijacija (EBA) i njezina uloga u regulaciji bankarskog sustava 21

3.3. Europske zakonodavne i normativne institucije i njihov utjecaj na bankarski sektor (CRD IV, Direktiva 575) 23

3.4. Kritički stavovi prema novim regulatornim mjerama 25

4. TROŠKOVI NOVOG REGULATORNOG OKRUŽJA 27

4.1. Troškovi novih kapitalnih zahtjeva 27

4.2. Troškovi novih zahtjeva za likvidnošću 29

4.3. Ostali troškovi informacijskih tehnologija i sustava dodatnog izvještavanja 33

5. UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA REALNI SEKTOR 35

5.1. Temeljna funkcionalnost bankarskog sektora 35

5.2. Utjecaj novih regulatornih mjera na smanjenje kreditnih aktivnosti banaka 38

5.3. Utjecaj novog regulatornog okvira na povećanje troškova financiranja realnog sektora 39

6. UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA PODRŠKU BANKARSKOG SEKTORA U RAZVOJU HRVATSKOG GOSPODARSTVA.....41

6.1. Hrvatski bankarski sektor i novi regulatorni okvir 41

6.2. Uzroci i posljedice razduživanja hrvatskih banaka 43

6.3. Utjecaj novih kapitalnih i likvidnosnih zahtjeva na aktivnost hrvatskih banaka . 48

6.4. Procijenjeni troškovi regulacije i njihov utjecaj na troškove financiranja hrvatskog gospodarstva 63

6.5. Procijenjena buduća kretanja i posljedice 73

7. ZAKLJUČAK 75

SAŽETAK 77

SUMMARY 77

LITERATURA 78

POPIS GRAFIKONA I TABLICA 83

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Mnoge znanstvene i empirijske studije zadnjih su godina provedene na temu regulacije bankarskog sustava i uvođenja ujedinjenog nadzora banaka kroz djelovanje bankarske unije, a sve s ciljem stvaranja uvjeta za funkcioniranje jedinstvenog tržišta uz doprinos povećanju financijske stabilnosti.

Financijski sustav s obzirom na svoju krucijalnu ulogu u gospodarskom razvoju je među najdetaljnije reguliranim segmentima tržišne ekonomije, a ujedno i područje oko kojega se često vode rasprave. Rasprave i debate se najčešće vode oko toga koliko zapravo financijski sustav treba biti reguliran odnosno optimalna količina reguliranosti s obzirom na dinamičnost samog financijskog sustava.

S obzirom da su banke financijske institucije sa bitnom ulogom u procesu gospodarskog rasta i društvenog razvoja te pružaju temelje normalnog funkcioniranja cijelog ekonomskog sustava bitno im je pridati posebnu pozornost s obzirom na mogućnost pojave snažnih negativnih poremećaja kroz stečajeve pojedinih banaka, sanacije, bankarske krize i slično koje se dalje prelijevaju i destabiliziraju cijeli ekonomski sustav pojedine zemlje. Tako je novi regulatorni okvir odgovor na kompleksnost cijelog bankarskog sustava kojim se želi kroz praćenje i kontrolu poslovanja banaka uvesti reda.

Veliki broj empirijskih istraživanja govori da bi se kroz dobro sistematiziranu i provedenu regulaciju mogao smanjiti utjecaj negativnih čimbenika tržišta, umanjiti nestabilnost u financijskom sustavu, poboljšati efikasnost bankarskih poslovanja te vrlo bitno kroz kvalitetnu regulaciju napokon skinuti uteg društvenog troška poreznih obveznika zbog nastalih kriza.

Kroz sve navedeno dolazimo do glavnog problema istraživanja rada, a to je kakav će utjecaj imati novi regulatorni okvir na podršku bankarskog sektora u razvoju hrvatskog

gospodarstva s obzirom da se kroz nove kapitalne zahtjeve i zahtjeve za likvidnošću ograničava banke i smanjuje njihovu kreditnu aktivnost.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja rada je utjecaj novih regulatornih mjera na bankarsko poslovanje, odnosno na cijeli bankarski sektor s posljedicama na razvoj gospodarstva RH. Dosadašnja nedovoljna adekvatnost regulatornih standarda isprepletena značajnim promjenama globalnog financijskog sustava zahtijeva dodatnu pažnju i oprez pri donošenju novih mehanizama i mjera regulacije. Vijeće Europe i Europski parlament usvojili su novi regulatorni okvir u okviru Direktive za kapitalne zahtjeve (2013/36EU: CRD IV) te Regulacije kapitalnih zahtjeva (Capital Requirements Regulation 575/2013: CRR) sa svrhom minimiziranja odstupanja u nacionalnim regulativama, povećanje transparentnosti u samoj regulaciji te ubrzanja regulatornog procesa.

Hrvatska narodna banka (HNB) kao centralna banka u RH zadužena je za provedbu regulacije bankarskog sektora, nadziranje zakonitosti poslovanja te ocjenjivanje sposobnosti banaka u upravljanju rizicima kroz svakodnevno poslovanje. Donošenje novih regulatornih mjera na nadnacionalnoj razini od strane raznih institucija i tijela, HNB je nadležna institucija koja će pravovremeno provoditi sve zakone i propise u ime Europske centralne banke na području RH te dostavljati prikupljene podatke i izvješća ostalim državama članicama prema potrebi.

Novi regulatorni okvir je iznimno složen sustav na kojem rade mnoge institucije, te tijela Europske Unije i zahtijeva mnogo rada i truda, ali se koristi i troškovi, zbog visoke razine složenosti ne mogu na jasan način razjasniti te garantirati uspješnost. Visoki troškovi nametnuti kroz novu regulaciju, ponajviše kroz nove kapitalne zahtjeve i zahtjeve za likvidnošću dovode do smanjenja kreditne aktivnosti banaka, odnosno smanjenja podrške realnog sektora diljem Europe pa tako i u podršci razvoju hrvatskog gospodarstva. Ekonomska teorija i praksa ukazuju na negativne procese i pasivnost na kreditnim tržištima širom Europe te upućuje da je to izravna posljedica neizvjesnosti stvorene nerazvidnim ispreplitanjem različitih regulatornih promjena.

1.3. Istraživačke hipoteze

U ovom diplomskom radu koristeći i analizirajući različite primarne i sekundarne izvore podataka te uz primjenu znanstvenih metoda i istraživanja postavit će se jedna glavna i dvije pomoćne hipoteze koje ćemo na kraju istraživanja shodno rezultatima prihvatiti ili odbaciti.

Glavna hipoteza glasi:
H0 hipoteza: Novi regulatorni okvir povećava troškove regulacije, umanjuje kreditni potencijal banaka te umanjuje kreditnu aktivnost banaka.

Uz glavnu, tj. temeljnu hipotezu postavit će se i dvije pomoćne hipoteze:
H1 hipoteza: Nove regulatorne mjere prijete insolventnosti banaka jer će se povećati cijena kredita klijentima i s njima uvećani kreditni rizik.

H2 hipoteza: Uz novi regulatorni okvir banke moraju imati bolji selekcijski izbor klijenata uslijed manjeg raspoloživog kreditnog potencijala.

1.4. Ciljevi istraživanja

Ciljevi ovoga istraživanja su detaljna analiza utjecaja novog regulatornog okvira kroz utjecaj na bankarski sektor općenito te na hrvatski bankarski sektor. Kroz institucionalni i normativni okvir razvoja bankarskog sektora analizom će se pobliže prikazati razlozi i moguće posljedice regulacije, a sve s ciljem da se kroz troškove nametanja novih regulatornih mjera dođe do utjecaja na realni sektor u Hrvatskoj. Bitno će biti uvidjeti utjecaj novih kapitalnih i likvidnosnih zahtjeva na aktivnost hrvatskih banaka te refleksiju na troškove financiranja hrvatskog gospodarstva. Sami ciljevi istraživanja su prožeti predmetog samog istraživanja ovoga rada i postavljenim hipotezama u ovom radu.

1.5. Metode istraživanja

Pri izradi diplomskog rada biti će korištene različite znanstveno-istraživačke metode kako bi se došlo do potrebnih spoznaja i pritom donijeli zaključci.

Teorijski dio rada temelji se na prikupljanju i analizi potrebne stručne i znanstvene literature, a koristit će se:

1. Metoda deskripcije kako bi se opisale promatrane pojave te empirijski prikazali odnosi tih pojava;
2. Metoda analize kako bi se raščlanilo složene cjeline na pojedinačne jednostavnije dijelove;
3. Metoda sinteze kojom se sistematiziraju pojedini jednostavni dijelovi u složene cjeline;
4. Metoda klasifikacije kojom se vrši raščlanjivanje općeg pojma na jednostavnije pojmove;
5. Metoda komparacije kojom se uspoređuju iste ili srodne činjenice, odnosno utvrđuju njihove sličnosti ili razlike;
6. Metoda indukcije kojom se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu;
7. Metoda dedukcije kojom se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci.

Dodatno će se u radu koristiti spoznajne činjenice temeljem prikupljenih primarnih i sekundarnih podataka, te će se pri donošenju odluka, odnosno prihvaćanju ili osporavanju postavljenih hipoteza koristiti sve navedene metode, a ponajviše metode deskripcije i komparacije. Sami znanstveno-stručni temelj rada sačinjavat će dostupna domaća i strana literatura, te objavljeni znanstveni i stručni radovi na ovu i ostale povezane teme.

1.6. Znanstveni doprinos rada

Ovo istraživanje svoj znanstveni obol daje kroz pregled i analizu uzroka regulacije bankarskog sektora te identifikaciji poduzetih mjera regulacije kroz institucionalne i normativne okvire. Kroz rad će se detaljno analizirati troškovi implementacije novog regulatornog okvira te utjecaj analiziranih troškova na poslovanje bankarskog sektora. Analizom novog regulatornog okvira pokušat će se doći do zaključka o utjecaju novih regulatornih mjera na smanjenje kreditne aktivnosti banaka te utjecaja na realni sektor u RH.

1.7. Struktura rada

Koncepcija rada je takva da se osim uvoda i zaključka sastoji od još pet dijelova. U uvodnom dijelu bit će definirani problem i predmet istraživanja, zatim istraživačke hipoteze, ciljevi i metode istraživanja te znanstveni doprinos samoga rada.

Drugim dijelom rada bit će pobliže navedeni i opisani uzroci regulacije bankarskog sustava. Iznijet će se kratki teoretski pregled stavova o regulaciji bankarskog i financijskog sektora te povijesni pregled i kritički stavovi oko samih regulatornih mjera.

U trećem dijelu obradit će se institucionalni i normativni okvir razvoja bankarskog sustava. Bit će riječi o Baselskim standardima, zatim će se opisati uloga Europske bankarske asocijacije u regulaciji bankarskog sustava te utjecaj europskih zakonodavnih i normativnih institucija na bankarski sustav. Na samom kraju bit će izneseni kritički stavovi prema novim regulatornim mjerama.

U četvrtom dijelu rada analizirat će se troškovi novog regulatornog okvira kroz troškove novih kapitalnih zahtjeva, troškove novih zahtjeva za likvidnošću te ostalih troškova kao što su novi sustavi izvještavanja i sl.

Peti dio rada donosi utjecaj novog regulatornog okvira na realni sektor gdje će biti pobliže opisana temeljna funkcionalnost bankarskog sektora. Bit će objašnjen utjecaj novog regulatornog okvira na smanjenje kreditnih aktivnosti banaka te na povećanje troškova financiranja realnog sektora.

Predzadnji, šesti dio donosi prikaz utjecaja novog regulatornog okvira na podršku bankarskog sektora u razvoju hrvatskog gospodarstva. Bit će opisan hrvatski bankarski sektor te uzroci i posljedice razduživanja hrvatskih banaka. Objasnit će se utjecaj novih kapitalnih i likvidnosnih zahtjeva na aktivnost hrvatskih banaka. Kao posljednji dio šestog poglavlja bit će govora o procijenjenim troškovima regulacije i njihovog utjecaja na troškove financiranja hrvatskog gospodarstva te prikaz budućih kretanja.

Konačno, u posljednjem sedmom dijelu donijet će se cjelokupan zaključak rada.

2. UZROCI REGULACIJE BANKARSKOG SUSTAVA

Bankarski sustav dinamična je djelatnost, koja se kontinuirano isprepliće kroz ostale djelatnosti te kroz gospodarstvo pojedine države u cjelini. Funkcija bankarskog sustava pružanje je dobrobiti i koristi, kako za interne dionike i vlasnike, tako i za cjeokupno društvo. No, problem nastaje kada se pojedina banka svojim neodgovornim poslovanjem dovede u bezizlaznu stituaciju, te se njeni problemi preliju na kompletan bankarski sustav. Upravo iz ovoga razloga se teži što kvalitetninoj provedbi regulacije bankarskog sustava kako se ubuduće uopće ne bi događale propasti banaka, a ako se kojim slučajem i dogode da to bude što bezbolnije riješeno bez posljedica na ostatak bankarskog sustava.

2.1. Teoretski pregled stavova o regulaciji financijskog sustava

Tri osnovna cilja na čiji se output može utjecati su: solventnost, likvidnost i djelotvornost bankarskog sustava. Regulatorne vlasti su često u dilemi kojeg od ovih ciljeva podržati u ostvarivanju, a postoje tri osnovne teorije o ponašanju regulatornih vlasti.

U *teoriji javnog interesa* neovisna regulatorna tijela promatraju financijsku i makroekonomsku situaciju u kojem se nalazi bankarski sustav i korisnici njihovih financijskih usluga. Istovremeno proučavaju alternativne regulatorne politike i njihov eventualan efekt na javni interes, tj. ukupno blagostanje društva. Na kraju se provode samo one politike koje maksimiraju probitke cjelokupnog društva, s naglaskom da su javni interesi stavljeni kao prioritetni.

Sasvim suprotna teorija od teorije javnog interesa je *teorija zarobljavanja* postavljena od strane Georga Stiglera, dobitnika Nobelove nagrade za ekonomiju 1982. godine. Ova teorija temelji se na činjenici da korist od regulacije uživaju samo oni koji su zapravo i regulirani, a to su banke. Pobornici ove teorije smatraju da banke imaju za cilj izvršiti izravan utjecaj na regulatorna tijela, kako bi zapravo one vodile glavnu riječ i kako bi kroz svoj povoljan položaj u

ovom slučaju postigle korist same regulacije. Svoj povoljan položaj u cijeloj situaciji banke najčešće ostvaruju kroz neslužbena lobiranja regulatora, pružanjem usluga ili ponudom da su spremni jednog dana ako se ukaže potreba za tim, zaposliti pojedince iz regulatornih vlasti.

Teorija javnog izbora ima za cilj riješiti problem preklapanja koji regulatori rješavaju kroz uspostavu takvog oblika regulacije da se bankama omogući ostvarenje profita na razini višoj nego u uvjetima savršene konkurencije, ali na nižoj od razine koja se ostvaruje na potpuno monopolističkom tržištu, te izbjegavajući prihvaćenje ekstremno jedne ili druge strane zapravo bankama omogućavaju djelomičnu monopolsku moć.

O samoj kompleksnosti zahvata u izmjenama sustava regulacije svjedoči lista od nevjerojatnih osamnaest regulatornih područja koja bi trebala biti zdravi temelj buduće stabilnosti financijskog sustava.[1]

Započevši s primjenom Basela III, naumilo se u prvom redu da se postigne značajno povećanje kvalitetnog kapitala te same razine kapitala uz smanjenje sistemskog rizika. Kada se odlučilo nadograditi Basel II s Baselom III htjelo se među ostalim: postrožiti definiciju jamstvenog kapitala, osigurati dovoljnu razinu kapitala za povećano pokriće rizika, omogućiti uvođenje dodatnih kapitalnih zahtjeva za sve sustavno bitne banke koji će izravno ovisiti o samoj važnosti banke za svako pojedino nacionalno gospodarstvo, itd. Detaljnija razrada slijedi u nastavku diplomskog rada.

Sjedinjene Američke Države su uvele Volckerovo pravilo koje je stupilo na snagu u srpnju 2015. prema kojem su komercijalnim bankama uvele zabranu trgovanja vrijednosim papirima za svoj račun te im se isto tako zabranjuje vlasništvo, financijska potpora ili bilo kakav drugi odnos sa hedge fondovima i fondovima privatnog kapitala. S obzirom da su SAD i EU najveća tržišta i iako se uvriježilo mišljenje da se veliki zastoj likvidnosti ne može dogoditi s obzirom da se od 30-tih godina i Velike krize na tržištima u SAD i EU zapravo nije dogodio niti jedan ozbiljniji sustavni prekid međubankovnih tokova likvidnosti, ova kriza je dokazala

[1] HUB analize (2010): U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj?, broj 27

suprotno. Tijekom krize je nekoliko puta došlo do zastoja na tržištu novca, a iznimno nakon propasti nekih banaka, a koje su propadale zbog rizika likvidnosti ukomponiranim s loše izrađenim programima sekuritizacije i pogrešnim izračunima ekonomskog kapitala. Donesena je odluka da se uz ojačana načela upravljanja rizikom likvidnosti dodatno uvedu i dva ograničenja likvidnosti banaka: *koeficijent likvidnosne pokrivenosti* (engl. liquidity coverage ratio – LCR) i *koeficijent neto stabilnih izvora financiranja* (engl. net stable funding ratio – NSFR). Nakon sastanka čelnih ljudi svjetskih banaka u Baselu početkom 2013. uspjeli su se izboriti za četverogodišnju odgodu primjene koeficijenta likvidnosne pokrivenosti (LCR – Liquidity coverage ratio), no to je i bio neki logičan potez s obzirom na to da je samo jedanaest od stotinu država koje su prihvatile obvezu uvođenja Basela III bilo spremno na implementaciju strožih pravila.

U Direktivi o shemama osiguranja depozita navedene su sljedeće stavke:

- iznos osigurane štednje u svim državama članicama EU od 31.12.2010. godine povećan je sa 50.000 EUR na 100,000 EUR uz proširenje obuhvata na depozite svih trgovačkih društava;

- razdoblje isplate nakon nastanka osiguranog slučaja ne smije potrajati duže od 7 dana, a to znači da tijelo zaduženo za nadzor banaka o potencijalnim problemima u pojedinim bankama na vrijeme će morati izvijestiti tijelo zaduženo za isplatu;

- agencija zemlje članice isplaćuje svoje građane ako su imali depozite kod propale banke u nekoj od drugih zemalja članica te lokalna agencija potom naplaćuje potraživanje od nadležne agencije odnosno fonda iz zemlje u kojoj je propala banka bila registrirana;

- uveden je najfleksibilniji mogući oblik financiranja fondova osiguranja štednje kroz kombiniranje ex ante i ex post doprinosa uz uvođenje mogućnosti međusobnog kreditiranja fondova iz pojedinih zemalja članica;

- uvode se premije diferencirane prema riziku.

U prvim tjednima započete krize, prva od reakcija je bila da se što prije proširi osnovica i poveća iznos osiguranja uloga u bankama što je i napravljeno. S manjkom međusobne koordinacije, vlade država članica EU su krenule u povećanje iznosa osiguranja te se pojavila izravna opasnost seljenja depozita u banke unutar EU koje su u tom trenutku nudile najbolje pogodnosti iznosa zaštite državnog jamstva. Tek su na ljeto 2010. godine donesene sve odredbe u tekstu „Direktive o shemama osiguranja depozita“ koje će nadalje regulirati osigurane depozite u svim članicama EU. Direktno povezano sa shemama osiguranja depozita također je reforma same regulacije pravovremenog izlaska ugroženih financijskih institucija s tržišta što zapravo uključuje i reforme tehnika intervencije i dokapitalizacije.

Neki od principa modela za rješavanje problema u bankama su sljedeći: novac poreznih obveznika više ne smije biti korišten za rješavanje problema u bankama, sami preventivni fondovi moraju se striktno financirati iz doprinosa banaka, fondovi moraju na pravovremen i efektivan način spriječiti daljnje širenje “zaraze” od loših banaka na ostale banke, fondovi svakako ne smiju ni na koji način povećavati moralni hazard samih dioničara i vjerovnika pojedine banke, zahtijeva se koordinacija na razini EU u pogledu mreže nacionalnih fondova za rješavanje problematičnih situacija u bankama koja garantira poslovanje prema istim načelima, neovisna izvršna tijela moraju biti zadužena za upravljanje fondovima, ovi fondovi trebaju biti odvojeni od fondova za osiguranje depozita te treba izbjegavati dupliciranje pojedinih funkcija,… Samo oporezivanje banaka vodi ka rušenju povrata na kapitala (ROE), a opće poznata stvar je da povrat na kapital kao ključni parametar određuje sposobnost privlačenja kapitala, osigurava prijekopotrebnu stabilnost i glavni kotačić je u pokretanju kreditnog ciklusa. Porezni oblici ne vode prema financijskoj stabilnosti nego je zapravo narušavaju s jačim poreznim opterećenjima.

U vrijeme krize pod znak povećala stavljene su milijunske isplate bonusa i otpremnine menadžera. Regulatorna tijela je zanimalo postojanje veze između menadžerskih nagrada i motiva jer npr. ako se menadžer nagrađuje srazmjerno realiziranoj godišnjoj dobiti povlači za sobom preuzeti rizik sa svrhom ostvarenja kratkoročne nagrade, a posljedice preuzetih rizika mogu se manifestirati tek u dugom roku. Iz toga je razloga vlada Velike Britanije čak bila uvela jednokratni dodatni porez od nevjerojatnih 50% na isplate menadžerskih bonusa. Uvodi se u EU

princip proporcionalnosti, odnosno shema nagrada će morati odgovarati rizičnom profilu institucije. Shema je da se na početku neće moći isplatiti više od 40% nagrade, a ostatak nagrade isplaćivat će se ovisno o rezultatu institucije u razdoblju 3 do 5 godina nakon proteka perioda u kojem je dobit računovodstveno registrirana.

EU od starta ima vrlo visoku i sigurnu razinu zaštite potrošača, i kada je Hrvatska pristupila u Europsku uniju ona je automatski prihvatila tu istu razinu propisanih europskih kriterija za zaštitu potrošača. Daleko veći problem i potrebu za promjenama su imale SAD gdje se morala formirati centralizirana jedinica za zaštitu potrošača u financijskom sektoru upravo zbog znatnih problema s transparentnošću hipotekarnih financijskih proizvoda koji su bili pokretači svjetske financijske krize.

S obzirom da se s izvedenicama ne trguje na uređenim tržištima shodno tome ne postoje niti potpuni podatci o izloženosti pojedinih institucija putem izvedenica kao ni o kolateralima, a isto tako ne postoje informacije niti o neto izloženostima pojedinih institucija koje u isto vrijeme i kupuju i prodaju istu vrstu rizika. Konstantan rast tržišta izvedenica neprestano povećava kompleksno međusobno izlaganje financijskih posrednika što dodatno povećava rizik od širenja zaraze u uvjetima sistemske krize. Novozamišljenom regulacijom se želi na oba velika tržišta SAD i EU potaknuti nastanak klirinških kuća za derivate i trgovanje putem uređenih tržišta te se na taj način zapravo želi postići koncentriranje rizika i povećanje razvidnosti tržišta i cijena. Također veliki problem je sekuritizacija koja se obavljala bez jasnog regulatornog okvira, uz premalo razvidnosti i previše oslanjanja na ocjene izdanja rejting agencija. Posrednici koji su odobravali kredite mogli su brzo sekuritizirati čitave portfelje ili samo njihov rizik na tržište, koje je spremno dočekivalo vrijednosnice, jer su im rejting agencije dodjeljivale visoke ocjene. Same su agencije bile sklone dodjeljivati takve ocjene pretpostavljajući da se na tržištu hipotekarnih rizika strukturno nije ništa promijenilo. Osim toga, bile su u sukobu interesa jer su ih plaćali izdavatelji kojima su, pored ocjene rejtinga, davale savjete. Bio je to dodatni sukob interesa povrh onoga koji je otprije ugrađen u sustav u kojemu rejting agencije plaćaju oni čija izdanja treba ocijeniti. Uz prihvaćenost takvog sukoba interesa izdavatelji su mogli odabrati agenciju koja im najviše odgovara, tj. koja je najpopustljivija prema konkretnom izdanju i/ili izdavatelju. Pored već spomenutih promjena u sustavu nagrađivanja financijskih menadžera,

ovom se sklopu problema nastoji doskočiti licenciranjem i pojačanom regulacijom i nadzorom rejting agencija, uvođenjem veće razvidnosti u procese sekuritizacije i zahtjevom da inicijator sekuritizacije zadrži rizičnu izloženost prema tranši koja nosi najveći rizik.[2] Očekuje se puno veća opreznost kod posrednika pri izdavanju kredita s obzirom da znaju da će biti primorani zadržati dio izloženosti riziku portfelja kredita koje su sami odobrili.

Kod hedge fondova i fondova rizičnog kapitala riječ je o posrednicima koji po svojoj naravi ne bi trebali biti regulirani (prikupljaju novac samo od velikih institucionalnih investitora), i oni su došli pod udar regulatora u jeku kampanje za osnaženjem financijske regulacije. Više od godinu dana traju pregovori među članicama EU o blagim oblicima regulacije kao što su registracija menadžera alternativnih fondova i uvođenje izvještavanja. Predložena je regulacija ipak blaga što za naše tržište nije važno jer ovi posrednici ne igraju važnu ulogu u hrvatskom financijskom sustavu, a fondovi rizičnog kapitala već su regulirani Zakonom o tržištu kapitala.[3] Prodaja posuđenih vrijednosnica, popularno zvano *short selling* radi naknadne kupnje i vraćanja po očekivanoj nižoj cijeni koja često ima konotacije spekulacija na hrvatskom financijskom tržištu nema značajniju ulogu. Ovakve vrste transakcija su vrlo efikasne pri ispuhivanju tržišnih mjehura te imaju važnu ulogu u promoviranju učinkovitog funkcioniranja tržišta. Pojava short sellinga se često pogrešno tumači kao uzročnik pada tržišnih cijena pa otuda se posebna pozornost poklanja toj vrsti visokorizične financijske aktivnosti od strane javnosti i regulatora.

Javno objavljivanje rezultata provedenih stres testova dovelo je do kontroverzi. Prvi razlog je što se može kritikama pretpostavki umanjiti vjerodostojnost rezultata kroz rasprave o pretpostavkama stres scenarija. Drugi razlog kontroverzi je što se može potaknuti kriza kod onih banaka koje padnu na provedenim stres testovima. Međutim, uz te kontroverze vezuju se pozitivni učinci jer pošto svatko ima mogućnost uvida u pretpostavke stres scenarija prisilit će regulatore da pristupe što pažljivije osmišljavanju što pak vodi osiguravanju vjerodostojnosti rezultata. Objava rezultata automatski prisiljava menadžere financijskih institucija da se potrude da na sljedećem provođenju stres testova zadovolje zadane regulatorne kriterije. HNB u

[2] HUB analize (2010): U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj?, broj 27
[3] HUB analize (2010): U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj?, broj 27

Hrvatskoj redovito provodi stres testove, ali ne objavljuje detalje nego samo ukupne rezultate. Povezano sa provođenjem kvalitetno konstuiranih stres testova je i nova organizacija supervizije banaka s naglaskom na međunarodnu koordinaciju. Kolegiji supervizora kao privremeno rješenje za ubrzaniji proces reagiranja i pravovremenog odlučivanja kroz Komisiju je inicijalno predložilo tri europske supervizijske agencije: za banke, za tržišta kapitala i za mirovinske fondove. EU je bila primorana učvrstiti institucionalnu integraciju uz istovremeno slabljenje centralizacije funkcija od strane nacionalnih vlada, a sve sa svrhom bolje suradnje, ubrzanog odlučivanja te primjene istih kriterija za sve članice EU.

EU se odlučna bila u tome da nove institucije i nove procedure trebaju za upravljanje sistemskim rizikom. Sistemski rizik je zapravo rizik koji pogađa sve i ne može se umanjiti diversifikacijom te on može poprimiti narav makroekonomskog udara i/ili se može javiti u slučaju da u nekoj zemlji dođe do propasti najveće financijske institucije. S obzirom da se dosadašnji nadzor sistemskog rizika pokazao nedovoljnim pogotovo za vrijeme krize, EU se odlučila osnovati ESRB ("European Sistemic Risk Board"). Europska uprava za sistemski rizik u svojem će sastavu imati predstavnike: Europske središnje banke, Europske komisije i tri nova regulacijska tijela – European Banking Authority (EBA), European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) i European Securities Markets Authority (ESMA). Dužnost ESRB-a je zapravo makroprudencijalna regulacija odnosno razvoj sustava za pravovremeno upozoravanje na rast sistemskih rizika te preporuke za njihovo suzbijanje.

Ova je kriza označila prekretnicu u smislu širenja tradicionalne uloge središnjih banaka u tri segmenta. Kao prvo, u *segmentu upravljanja ponudom novca* kriza je afirmirala izravne otkupe dugoročnih državnih obveznica (poznatije pod nazivom kvantitativno popuštanje (eng. Quantitative Easing – QE). Međutim, važno je uočiti da QE ima posve različita ishodišta u SAD-u i EU. SAD su najprije uvele QE zbog kolapsa tržišta hipotekarnih vrijednosnih papira pa je FED intervenirao kupujući ove vrijednosnice s državnim jamstvom ne bi li spriječio kolaps tržišta; i drugo, QE je uveden zbog obaranja kamatnih stopa tržišta novca gotovo do nule nakon čega se za daljnju monetarnu ekspanziju moralo tražiti inovacije u instrumentariju monetarne politike.

S druge strane, u EU je glavni motiv bio intervencija na tržištu instrumenata javnog duga ne bi li se spriječio kolaps tržišta obveznica fiskalno ugroženih država. Isprva je ECB nakon grčkog fiskalnog kolapsa i dalje nastavio uzimati grčke obveznice kao kolateral i osnutka EFSF-a („European Financial Stability Facility“) s kapacitetom zaduživanja do 400 milijardi EUR uz jamstva država članica Eurozone, postalo je veoma jasno da će se pravila fiskalne politike u EU zaoštriti. Tako je ECB intervenirala na tržištu grčkih državnih obveznica i nakon što je Grčka izgubila investicijski kreditni rejting. Drugi segment proširenja tradicionalne uloge središnjih banaka specifičan je za SAD odnosno FED, gdje su *kreditni instrumenti središnje banke otvoreni i za nebankarske institucije* – investicijska društva i osiguravatelje (AIG). Nešto slično se nije dogodilo u Europi gdje je ECB podesio instrumente na način da im je produžavao rokove dospijeća i širio prihvatljive kolaterale, ali je ostao otvoren samo za banke. Treće, *u segmentu upravljanja stabilnošću financijskog sustava* došlo je do povećanja složenosti ranije makroprudencijalne uloge središnje banke kroz jačanje zahtjeva za koordinacijom s drugim tijelima.[4]

2.2. Povijesni pregled regulatornih mjera i kritički stavovi[5]

Poslovanje banaka u SAD i EU predmet je raznih oblika nadzora i kontrole skoro cijelo jedno stoljeće, posljednih nekoliko desetljeća i zemlje u razvoju su uvidjele svu nužnost nadzora i kontrole banaka sa ciljem uspostave stabilnog bankarskog sustava. „U uvjetima suvremenog tržišnog gospodarstva i sve šire deregulacije, pojave novih specijaliziranih banaka i novih bankovnih proizvoda, nestajanja granica tržišta i sve većim razvojem novih informacijskih tehnologija, nadzor i kontrola poslovanja banaka dobiva sve više na važnosti za banku, grupu banaka na razini cijele grupe i bankovnog sustava u cjelini.”[6] Analize su pokazale da je kod većina država sustav nadzora i kontrole bankarskih procesa proizašao kao posljedica financijskih kriza. Jedan od primjera je Njemačka u kojoj je uveden opći nadzor nad poslovanjem banaka za

[4] HUB analize (2010): U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj?, broj 27
[5] Birov, M. (2011): Basel III – utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke i njihove korporativne klijente, PBZ
[6] Miletić, I. (2008): Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava, izvorni znanstveni rad, Zagreb

vrijeme bankarske krize 1931. godine. Glavnu ulogu je preuzela Nadzorna vlast za bankarstvo, kao koordinator između Vlade i Državne banke. Zakonom o kreditnom poslovanju iz 1962. godine propisani su okvirni uvjeti poslovanja i obvezan nadzor poslovanja kreditnih institucija koje obavljaju bankarske poslove.

"Regulacija i nadzor poslovanja banaka u SAD ima najdulju povijest. U razdoblju ranog američkog bankarstva s brzom ekspanzijom državnih banaka i porastom broja propasti banaka, države su dobivale sve veća ovlaštenja u svezi s regulacijom bankovnog poslovanja. Da bi zaštitile klijente banaka, države su počele obavljati nadzor bankovnog poslovanja, a nešto kasnije javljaju se ideje o sustavu osiguranja depozita. U razdoblju 1836. - 1863. nadzor banaka obavljan je pregledom izvješća primljenih od banaka uz vrlo rijetke kontrole uvidom u dokumente izravno u banci. Federalni Zakon o financijskom nadzoru (1863.) i Zakon o narodnoj banci (1864.) omogućili su federalnoj vladi aktivni nadzor poslovanja banaka i osnivanje prvog Ureda za bankovnu kontrolu s ovlastima regulacije i nadzora svih nacionalnih banaka."[7]

Uslijed sloma burze 1929. godine i velike ekonomske krize, javnost je bila razočarana u bankarski sustav, te su zbog gubitka povjerenja mnoge banke propale, a kao reakcija na to je bilo donošenje tzv. Glass-Steagolov zakona o bankarstvu 1933. godine. Temeljem odredbe novoga zakona oformljena je i treća nadzorna institucija nazvana Federalna agencija za osiguranje depozita (engl. Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC) sa temeljnom funkcijom povratka povjerenja deponenata kroz osiguranje depozita u bankama i štednim ustanovama. FDIC je ovlašten provoditi nadzor i kontrolu federalnih i državnih banaka te u slučaju da je potrebno poduzeti adekvatne mjere kako bi se umanjio rizik za osigurana sredstva. Uz postojeće institucije na federalnoj razini, svaka je država također ovlaštena za provedbu nadzora poslovanja banaka kojima je izdala odobrenje za rad. Kombinirani regulatorno-nadzorni sustav uspješno je štitio depozitare te održavao stabilnost bankarskog sustava 60 godina, a valja napomenuti da unatoč svim financijskim promjenama i mnogim inovacijama i danas imaju znatan utjecaj zakoni doneseni 30-tih godina 20. stoljeća.

[7] Miletić, I. (2008): Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava, izvorni znanstveni rad, Zagreb

Proučavajući uvjete u kojima su nastajali i uzroke najvažnijih promjena tijekom razvoja sustava regulacije i nadzora poslovanja banaka u Njemačkoj i SAD (zemlje s najrazvijenom praksom) lako je uočljivo nekoliko istovjetnih iskustava. Bankovne krize su većinom bile pokretač stvaranja sustava nadzora i bitnih promjena u regulative i nadzoru poslovanja banaka. Temelj svakog nadzora su podrobno ispitivanje i neprekidno praćenje kvalitete kreditnog i investicijskog portfelja, a bolja tržišna disciplina se potiče javnim i transparentim objavljivanjem financijskih izvještaja banaka. Svaki sustav nadzora, bez obzira na stupanj razvijenosti bankarskog sustava kojeg nadzire, treba biti sposobno i posjedovati moć za pravovremeno i ako treba prisilno provođenje aktivnosti koje će doprinijeti da se ispune svi uvjeti predloženih mjera za poboljšanje stanja pojedine banke.

Što se tiče socijalističkih zemalja, regulacija i nadzor poslovanja banaka su zasnovani na posve drugačijim principima. Državna regulacija je vodila glavnu riječ kroz definiranje preciznih mjera i postupaka koje su banke bile dužne provoditi, dok su organi upravljanja bankom bili tek obični izvršitelji već dogovorenih planova u okviru političkih organa i institucija bez mogućnosti uzmicanja od zacrtanih procedura. Uslijed takve politike nadzora i popustiljive kontrole dogodilo se to da je nastao sustav neprofitabilnog poslovanja koji je rezultirao nelikvidnim i nesolventnim bankama. Sve navedene negativne posljedice je naslijedio i naš bankarski sustav, a sanacija i restrukturiranje naslijeđenog stanja te ustroj modernog regulatornog okvira i kvalitetnog sustava nadzora i kontrole dugotrajan je proces.

Do sada su Basel regulatorni okviri imale sve skupa tri preinake, radi čega izlažemo povijesni razvoj regulativa Basel I, Basel II, te Basel III.

Basel I je objavljen 1988. godine, a u primjeni je od 1992. godine. Za cilj je imao osigurati stabilnost financijskog sustava kroz njegovu adekvatnu kapitaliziranost u odnosu na rizike kojima je izložen (kapital kao apsorpcija rizika). Kapitalni zahtjevi Basela I obuhvaćaju kreditni te tržišni rizik, a težinski faktori su iznosili:

- 0% (20-50%) - država
- 20-50% - banke

- 100% - krediti poduzećima
- 50% - krediti stanovništvu

Basel II je u Hrvatskoj u primjeni od ožujka 2010. godine, a u Europskoj uniji od 2008. godine. Basel II je također obuhvaćao kreditni i tržišni rizik, ali i dodatni operativni rizik, a koji se odnosi na „rizik pogrešaka u procesima i IT sustavima, pogrešaka u dizajnu proizvoda i usluga, internih i eksternih prijevara, značajnih eksternih događaja, itd.). Na strani kreditnog rizika su dopušteni napredni pristupi izračunu kapitalnih zahtjeva temeljeni na internim rejting sustavima (IRB). Također propisuje i strože supervizijske procese te obvezu javnog objavljivanja bonitetnih informacija za kreditne institucije.

Prije implementacije Basela II je došlo do financijske krize (2007-2010. godine), a koja je ukazala na njegove mnoge slabosti. Mjere u sklopu Basela II su okarakterizirane kao iznimno skupe i neadekvatne za obe strane, i banke i regulatore, a ujedno i teške za kontroliranje. Neke procjene govore o tome da su u vrijeme usklađivanja europskih banaka sa Baselom II, operativni troškovi iznosili 0,05%-0,12% volumena aktive banke godišnje u to vrijeme kada se Basel II primjenjivao.

Spomenuta financijska kriza je rezultirala novim regulatornim okvirom pod nazivom Basel III čija se primjena provodi postupnom prilagodbom počevši od 2013. godine pa sve do 2019. godine.

Baselom III se mijenja definicija kapitala, kapitalni zahtjevi i dalje ostaju za kreditni i tržišni rizik, ali se uvode i dodatni zaštitni sloj kapitala, protuciklički sloj, te dodatni kapitalni zahtjevi za sistemski rizik. Minimalna stopa adekvatnosti kapitala ostaje 8% i nakon pristupanja Europskoj uniji. Basel III među ostalim daje novi okvir za upravljanje likvidnošću i to osiguranjem kratkoročne i strukturne likvidnosti.

3. NOVI INSTITUCIONALNI I NORMATIVNI OKVIR RAZVOJA BANKARSKOG SUSTAVA

Potaknuti previranjima u bankarskom sustavu, jednostavno se moralo napraviti zaokret tee je jedan od bitnih koraka poduzelo Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) koja je preuzelo na sebe implementaciju jedinstvenih europskih pravila u bankarstvu. Glavna žarišta koja je EBA preuzela na sebe su Okvir za kapitalne zahtjeve (CRD IV/CRR), Direktiva o oporavku i preustroju banaka (BRRD) te revizija Direktive o sustavima osiguranja depozita (DGSD). Drugi bitni korak je zajednički sporazum američkih i europskih banaka u vidu nadogradnje Basela I i Basela II.

3.1. Novi Baselski standardi i njihov pregled

Baselski odbor za nadzor banaka razvio je cjelokupnu paletu reformskih mjera pod nazivom „Basel III“ sve sa svrhom jačanja same regulacije, nadzora i upravljanja rizicima u bankarskom sektoru. Te reformske mjere imaju za cilj poboljšati sposobnost apsorbcije šokova u bankarskom sektoru koji proizlaze iz ekonomskih i financijskih nestabilnosti, zatim poboljšano upravljanje rizicima te jačanje transparentnosti i objavljivanja izvješća banaka. Basel III koji se nastavlja na Basel II iz 2004. godine ima zadatak povećanja kvalitetnog kapitala banaka te povećanje same razine zahtijevanog kapitala jer je upravo jedan od najznačajnijih uzroka financijske krize bio upravo višak likvidnosti koji je nadalje vodio ka prekomjernom kreditiranju te slabom pokrivenošću rizika. Banke će biti primorane u cilju prilagođavanja svojih bilanci novim kapitalnim zahtjevima, ulagati u upravljanje bilancom, a sa višom kvalitetom kapitala imat će veću moć apsorbiranja gubitaka što dovodi do zaključka da će banke ojačati i biti dovoljno snažne za buduće podnošenje eventualnih razdoblja stresa. Basel III se sastoji od 3 stupa. Sama implementacija Basela III započela je 2013. godine, a završetak je planiran sa protekom 2019. godine.

Tablica 1: Struktura Basel-a III

	Kapital					Likvidnost
	Stup I			Stup II	Stup III	
Sve banke	Kapital	Pokriće rizika	Financijska poluga	Upravljanje rizicima i supervizija	Tržišna disciplina	Globalni standardi likvidnosti i supervizijsko praćenje
	Kvaliteta i razina kapitala	Sekuritizacija				Koeficijent pokrića likvidnosti
	Kapital s većom absorpcijom gubitaka	Knjiga trgovanja				Koeficijent pokrića neto stabilnih izvora financiranja
	Zaštitni sloj kapitala	Rizik prilagodbe kreditnom vrednovanju	Omjer financijske poluge	Dopunski zahtjevi II stupa	Revidirani zahtjevi za objavu Stupa III	Načela i smjernice za učinkovito upravljanje likvidnošću banaka
	Protuciklički sloj kapitala	Bankovna izloženost prema centralnoj ugovornoj strani				Supervizijsko praćenje

Novi regulatorni zahtjevi stavljaju naglasak na kvalitetniji kapital odnosno kapital s većim kapacitetom apsorpcije rizika, no kreditne institucije će i dalje održavati minimalnu stopu ukupnog kapitala na razini od minimalno 8%, ali uz promjenu njegove strukture i kvalitete. Za razliku od prijašnjeg sastava kapitala u obliku osnovni kapital + dopunski kapital I + dopunski kapital II, novim regulatornim standardom propisan je sastav u formi da se *osnovni kapital* sastoji od *redovnog osnovnog kapitala* i *dodatnog osnovnog kapitala* + *dopunski kapital.*

3.2. Europska bankarska asocijacija (EBA) i njezina uloga u regulaciji bankarskog sustava

Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo (EBA) neovisno je tijelo EU čiji je posao osigurati učinkovitu i dosljednu razinu bonitetne regulative i nadzora nad europskim bankarskim sektorom. Njegovi glavni ciljevi su održavanje financijske stabilnosti u EU-u te osiguranje cjelovitosti, djelotvornosti i pravilnog funkcioniranja bankarskog sektora.

EBA je dio Europskog sustava financijskog nadzora (ESFS) koji se sastoji od tri nadzorna tijela:

- Europskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržišta kapitala (ESMA),

- Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA),
- Europskog nadzornog tijela za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje (EIOPA).

Sustav također obuhvaća Europski odbor za sistemske rizike (ESRB) kao i Zajednički odbor Europskih nadzornih tijela i nacionalnih nadzornih tijela. EBA je neovisno tijelo, ali je odgovorno Europskom parlamentu, Vijeću Europske unije i Europskoj komisiji.[8]

Glavna zadaća EBA-e da pridonese stvaranju jedinstvenih europskih pravila u bankarstvu, a cilj je tih pravila pružanje jedinstvenog skupa usklađenih bonitetnih pravila za financijske institucije u cijeloj EU, stvaranje jednakih uvjeta poslovanja za sve te pružanje zaštite štedišama, ulagačima i potrošačima. Uz dužnost procjenjivanja rizika i osjetljivosti u bankarskom sektoru EBA ima i bitnu ulogu u promicanju konvergencije nadzornih praksi kako bi se uskladilo primjenjivanje bonitetnih pravila.

Regulatoran rad EBA-e se nastavlja fokusirati na razvoj regulatornih nacrta te provedbenih standarda, ali se sve više ističu i drugi zadaci EBA-e, naročito njen doprinos zakonodavnom procesu, razvoju izvješća, nadzoru provedbe i kalibriranja pravila i tome slično. Također, „EBA proširuje svoj rad u vezi s politikama i nadzorom koji se odnose na supervizijsku konvergenciju u drugom stupu, kao što su detaljne smjernice upravljanja rizicima drugog stupa. Počevši u 2014. godini, no nastavljajući tijekom cijele 2015. i 2016. godine, EBA će započeti redovit nadzor konvergencije supervizijskih metodologija u drugom stupu i davati redovita izvješća Europskom parlamentu. To će biti proces koji zahtijeva velike resurse, uključujući razvoj alata za nadzor, redovito prikupljanje i analizu informacija i pripremu izvješća. Dodatno, EBA će razviti tehničke standarde i nastaviti svoj rad na određivanju referentnih vrijednosti rezultata internih modela banaka, kako se to zahtijeva prema CRD IV/CRR-u. Ti su koraci ključni za supervizijsku konvergenciju na jedinstvenom tržištu i za izbjegavanje sporova u home host odnosima.“[9] Izuzev navedenih kontrola EBA djeluje u području zaštite potrošača, području

[8] www.eba.europa.eu

[9] EBA (2014): Program rada EBA-e 2015, raspoloživo na: https://www.eba.europa.eu/documents/10180/947928/EBA_2014_01050000_HR_TRA.pdf/f4e8f1c7-61d3-4756-8adb-f8016f9bf244

koordinacije i analize politika te putem pravne podrške Interesnoj skupini za bankarstvo, Zajedničkom odboru ESA i Prizivnom odboru ESA.

Glavni fokus rada EBA-e obuhvaća Okvir za kapitalne zahtjeve (CRD IV/CRR), Direktivu o oporavku i preustroju banaka (BRRD) i reviziju Direktive o sustavima osiguranja depozita (DGSD).

Odbor za kapitalne zahtjeve (CRD IV/CRR) se primjenjuje od 1. siječnja 2014. godine, a slijedi globalnu razinu sporazuma o bonitetnim pravilima pod okriljem sporazuma Basel III. EBA ima ključnu ulogu u tehničkoj provedbi i primjeni novog CRD IV/CRR okvira.

3.3. Europske zakonodavne i normativne institucije i njihov utjecaj na bankarski sektor (CRD IV, Direktiva 575)

Novi regulatorni paket koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine primjenjuje se na sve kreditne institucije i financijska poduzeća koja posluju u zemljama EU. Tim se paketom zapravo zamjenjuje prethodna direktiva Capital Requirement Directive III (CRD III) direktivom Capital Requirement Directive IV (CRD IV) i uredbom Capital Requirement Regulation (CRR), a taj paket objedinjen je pod imenom "CRD IV package".

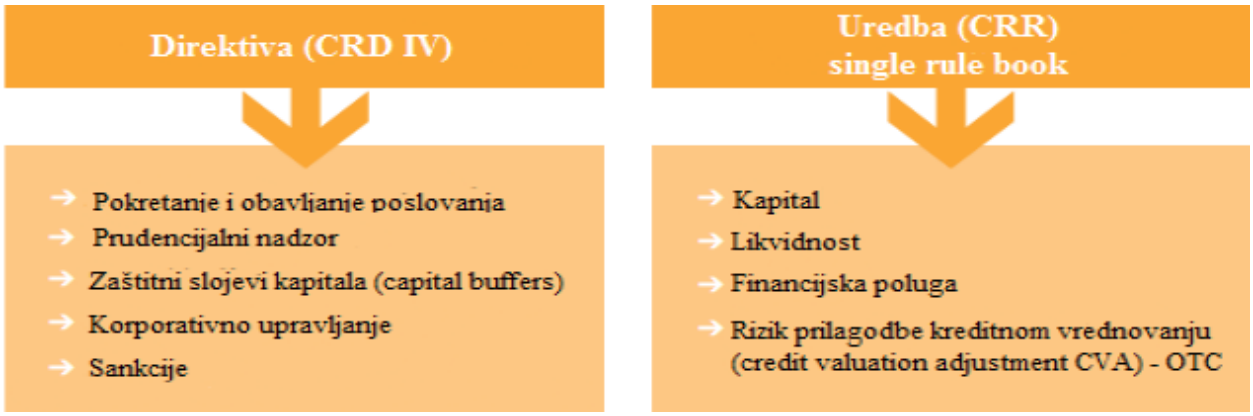
Zakonodavni paket ima cilj ojačati kapitalne uvjete za banke, uvodi obvezni zaštitni kapital i diskrecijski protuciklički capital, te navodi nove regulatorne zahtjeve za likvidnost i financijsku polugu, kao i dodatne kapitalne pristojbe za sustavno važne banke.[10]

U okviru CRR izdan je vrlo važan pravilnik Single Rulebook koji sadrži sve obvezujuće tehničke standarde i omogućuje jedinstvenu primjenu Basela III, s čime se zapravo znatno

[10] EBA (2014): Program rada EBA-e 2015, raspoloživo na: https://www.eba.europa.eu/documents/10180/947928/EBA_2014_01050000_HR_TRA.pdf/f4e8f1c7-61d3-4756-8adb-f8016f9bf244

smanjuje mogućnost diskrecije unutar CRD-a na pojedinim nacionalnim razinama te se ujedno i povećava efikasnost funkcioniranja zajedničkog tržišta unutar Europske Unije.

Tablica 2: Direktiva CRD IV i Uredba CRR

Izvor: HUB analize (2013): "Ujedinjeni nadzor banaka pod okriljem ECB-a i nova pravila preustroja banaka u EU. Što je u tome dobro za Hrvatsku?", broj 45.

Izuzev direktive CRD IV/CRR, odnosno okvira za kapitalne zahtjeve, EBA se fokusira i na reviziju Direktive o sustavima osiguranja depozita (DGSD) te na Direktivu o oporavku i preustroju banaka (BRRD).

Direktiva o oporavku i preustroju banaka (BRRD) se u nacionalne zakone ugradila krajem 2014. godine, što je cijeloj Uniji dalo okvir za upravljanje krizama, te ovlasti i instrumente za sprječavanje kriza banaka i rješavanje financijskih institucija redovnim putem za nacionalne vlasti.

Direktiva o sustavima osiguranja depozita (DGSD, Direktiva 2014/49/EU) potpomaže ulozi EBA-e pod DGSD-om te daje EBA-i ulogu donošenja pravila sa smjernicama koje određuju metode izračuna doprinosa sustavima osiguranja depozita i obveza plaćanja temeljenih

na riziku, ulogu posredovanja te ulogu izvršavanja stručnih pregleda izdržljivosti i primjene DGSD-a te pripremanja izvješća o specifičnim aspektima provedbe DGSD-a.[11]

Stupanjem ovih odredbi i direktiva na snagu, bilo je nužno prihvatiti iste kao hrvatske zakone. Glavne promjene se odnose na održavanje potrebnog kapitala, kriterije za upravljanje bankama detaljno propisanih odredbi o uvjetima koji moraju biti ispunjeni, odnosno ove promjene odražavaju činjenicu ulaska Hrvatske u Europsku uniju, potrebu za suradnjom nadležnih tijela i izmjenom informacija.

3.4. Kritički stavovi prema novim regulatornim mjerama

Nakon uvjetno rečeno neuspjeha prethodna dva Baselska sporazuma (I i II), napredni Basel III je skrojen i postupno implementiran kao sporazum između američkih banaka i banaka iz Europe u vidu novog regulatornog okvira sa novim i objedinjenim starim uspješnim mjerama. Od početka izrade samog Basela III pa i nakon implementacije vlada određeni strah među bankarima koji smatraju da bi moglo postupno doći do usporavanja ekonomskog oporavka, te da će stotine milijardi dolara zapravo ostati „zaglavljene“ za plasiranje potencijalnih kredita, a sve to bi gospodarski rast umanjilo za nekoliko postotnih bodova. Provedene analize pokazuju da će primjena novih regulatornih mjera zahtijevati od velike većine banaka izdvajanja velikih svota novostvorenog kapitala, te u slučaju ubrzanog gospodarskog rasta, banke imaju ulogu ograničavanja kredita.

Pojavila su se neka čak vrlo radikalna razmišljanja među financijskim istraživačima koji smatraju da je primjenom Baselskih standarda došlo do destabilizacije svjetskog financijskog sustava i da je njihova daljnja primjena zapravo samo izvor potencijalno novih previranja i nestabilnosti. U vrijeme uvođenja Basela III napravljene su procjene da će samo europske banke za usklađivanje s novim regulatornim zahtjevima trebati između 600 i 900 milijardi eura

[11] EBA (2014): Program rada EBA-e 2015, raspoloživo na: https://www.eba.europa.eu/documents/10180/947928/EBA_2014_01050000_HR_TRA.pdf/f4e8f1c7-61d3-4756-8adb-f8016f9bf244

temeljnog kapitala i ostalih oblika osnovnog kapitala, a cjelokupan taj iznos je izvjesno prebačen na klijente banaka kroz cijene kredita.

Teorijskim pristupom došlo se do tri temeljne skupine objašnjenja o efektima kapitalnih zahtjeva na sklonost banke riziku. Tako povećanje kapitala može umanjiti sklonost banke za preuzimanjem većih rizika s obzirom da dioničari s povećanjem kapitala više toga žrtvuju u slučaju neuspjeha rizičnih pothvata (engl. *capital-at-risk effect*). Međutim, većina kritika vezanih uz kapitalne zahtjeve argumentirana je time da povećanje kapitala povećava i sklonost banke riziku uslijed skupljeg financiranja i propuštenih prilika uslijed ograničenja rasta plasmana (engl. *expected income effect*). U konačnici postoje i teorijski pristupi prema kojima ne postoji jednoznačan odgovor na ovo pitanje ili on ovisi o inicijalnoj razini kapitaliziranosti.[12]

Istraživači Koehn i Santomero su matematički dokazali da se regulacijom kapitala smanjuju financijski rizici, a istovremeno, ovisno o samim sklonostima pojednih banaka riziku može doći do povećanja poslovnih rizika. Zbog primjene pristupa internih rejtinga većinom kod velikih banaka i standardiziranog pristupa kod malih banaka postoji opravdani strah da će velike banke uslijed ovih pristupa postati još sigurnije, a male banke još više rizične. Interni rejting više odgovara za primjenu nisko rizičnim zajmotražiteljima jer im omogućuje niže kamatne stope dok rizičnim zajmotražiteljima više odgovara standardizirani pristup. Male banke su u mnogo nepovoljnijem položaju u odnosu na velike banke iz nekoliko razloga. Jedan od tih razloga je što regulatori uvijek mogu nametnuti dodatne kapitalne zahtjeve spram malih banaka zbog vrlo upitne stabilnosti tih malih banaka u slučaju velike konkurencije.

[12] Kundid Novokmet, A.: Kontroverze regulacije banaka kroz kapitalne zahtjeve, Ekonomski pregled, 2015., str. 156.-166.

4. TROŠKOVI NOVOG REGULATORNOG OKRUŽJA

Banke naime posebnu pozornost moraju posvetiti okruženju „niskih kamatnih stopa, regulatornim pritiscima, kretanjima na tržištima u nastajanju, geopolitičkim napetostima i posljedicama migracija“[13], kako u poslovanju općenito, tako i u fazi uvođenja i provođenja novog regulatornog sistema i mjera koje su njime dane čitavom financijskom i bankarskom sektoru.

Nadalje se daje pregled troškova danih bankama, a koji su rezultat novog regulatornog okvira.

4.1. Troškovi novih kapitalnih zahtjeva

Sukus novih kapitalnih zahtjeva je u zaoštravaju radi povećanja kapitala banaka po tri osnove:

- sužava se definicija kapitala,
- širi se skup rizika za koje je potrebno izdvajati kapital,
- povećava se i broj i visina kapitalnih omjera koje financijski posrednik mora zadovoljiti.

U okviru Basel II banke su mogle držati samo 2% temeljnog kapitala u odnosu na ukupnu rizičnu izloženost, a da pritom nisu morale provesti umanjenje kapitala za goodwill, odgođenu poreznu imovinu i još neke stavke. Stoga su mnoge banke imale solidan regulatorni omjer osnovnog kapitala (Tier 1), ali je pri tome udjel temeljnog kapitala u osnovnom kapitalu bio vrlo malen.

Cilj novih odredbi je osigurati da dionički kapital i zadržana dobit predstavljaju najveći dio osnovnog kapitala. Subordinirani instrumenti ne mogu se uključiti u osnovni kapital osim uz

[13] www.liderpress.hr

uvjet da nemaju rok dospijeća, zajamčeni prinos i mogućnost iskupa. Ukida se treća razina kapitala (Tier 3), koja se prema Basel II mogla koristiti za pokriće tržišnih rizika. Dodatni kapital (Tier 2) može uključivati samo čiste subordinirane instrumente s rokom dospijeća od najmanje 5 godina, pri čemu se u obračunu kapitala amortiziraju po linearnoj metodi (priznavanje se umanjuje po stopi od 20% izvornoga iznosa godišnje). Od osnovnog se kapitala oduzima dionička premija, goodwill i odgođena porezna imovina. U mjeri u kojoj su odbitne stavke nove u odnosu na Basel II, odbitak se neće primijeniti trenutačno nego postupno, počevši od odbitka po stopi od 20% 2014., do punog odbitka po stopi od 100% od 2018. nadalje.

Sredinom 2009. godine Odbor supervizora je pripremivši trenutno reakciju na krizu odlučio da se definicija rizika širi, odnosno da se uvodi rizik resekuritizacije i rizik linija za likvidnosnu potporu sekuritizacijskim subjektima posebne namjene (SPV- Special Purpose Vehicle) te su proširili definiciju rizika u knjizi trgovanja. Kad se uzme u obzir pojačana korelacija cijena imovina i utjecaj likvidnosti na promjenu cijena vrijednosnih papira u uvjetima krize, u Odboru supervizora su došli do zaključka da bi bilo potrebno proširiti i definiciju rizika druge ugovorne strane.

Tablica 3: Dinamika prilagodbe novim kapitalnim zahtjevima u periodu od 2013. do 2019. godine

	2013.	*2014.*	*2015.*	*2016.*	*2017.*	*2018.*	*2019.*
Minimalni omjer temeljnog kapitala	3,5%	4,0%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%
Zaštitni sloj kapitala				0,625%	1,25%	1,875%	2,5%
Minimalni omjer temeljnog kapitala s uključenim zaštitnim slojem	3,5%	4,0%	4,5%	5,125%	5,75%	6,375%	7,0%
Minimalni omjer osnovnog kapitala	4,5%	5,5%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%
Minimalni omjer osnovnog kapitala s uključenim zaštitnim slojem	4,5%	5,5%	6,0%	6,625%	7,25%	7,875%	8,5%
Minimalni omjer jamstvenog kapitala	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%	8,0%
Minimalni omjer jamstvenog kapitala s uključenim zaštitnim slojem	8,0%	8,0%	8,0%	8,625%	9,25%	9,875%	10,5%
Protuciklički sloj kapitala	0-2,5%						
Memo: % primjene novih odbitnih stavki		20%	40%	60%	80%	100%	100%

Izvor: Basel Committee on Banking Supervision

Minimalni omjer temeljnog kapitala počeo se od 2013. godine konstantno povećavati, dok se zaštitni sloj kapitala uvodi od 2016. godine također s konstantnim rastom sve do 2019. godine, iako je bilo ostavljeno na slobodnu procjenu nacionalnim regulatorima da na osnovu procjene rizika zaključe da je potrebno prijevremeno uvođenje zaštitnog kapitala da po vlastitom nahođenju istu i uvedu. Zaštitni sloj kapitala primarno mora biti jednake kvalitete kao i osnovni kapital iz razloga jer on služi zapravo očuvanju temeljnog kapitala u vrijeme financijskih kriza. Početna ideja je da se bankama postave ograničenja u vidu isplata dividendi i visokih menadžerskih bonusa kada dođe do kidanja zaštitnog sloja kapitala, a upravo se to događalo u vrijeme krize.

U sklopu novih kapitalnih zahtjeva predviđa se i uvođenje nove stavke zvane protuciklički sloj kapitala (eng. *counter-cyclical capital buffer*) po stopi koja se kreće u intervalu 0% - 2,5%, tako da se minimalni kapitalni zahtjev teoretski može popeti na 13%. Kao i kod zaštitnog sloja kapitala, tako i kod određivanja visine minimalne stope regulatornog i trenutka za uvođenje protucikličkog sloja kapitala prepušteno je samim nacionalnim regulatorima.

4.2. Troškovi novih zahtjeva za likvidnošću

Izuzev neadekvatne količine i kvalitete kapitala aktualna financijska kriza je ukazala također i na problem nedovoljne likvidnosti pozamašnog broja kreditnih institucija. Iz tih razloga su u sklopu Basela III predložena dva nova zaštitna sloja koji imaju svrhu da služe kao signalizatori ranog upozorenja.

Prvi od dva nova zaštitna sloja **koeficijent likvidnosne pokrivenosti** (eng. *Liquidity Coverage Ratio* – LCR) uvodi se s namjerom da bi se povećala kratkoročna otpornost na likvidnosni rizik.

Koeficijent likvidnosne pokrivenosti (LCR) koji uspostavlja standard upravljanja kratkoročnom likvidnošću

$$\frac{\boldsymbol{visoko\ likvidna\ imovina}}{\boldsymbol{neto\ odljevi\ novca\ u\ roku\ 30\ dana}} \geq \mathbf{1}$$

Implementacija LCR-a će se provoditi u četiri faze za zahtjevanim LCR-om od 60% 2015. godine do 100% 2018. godine, a sve iz straha da bi prebrzo uveden LCR mogao smanjiti kreditne aktivnosti pojedinih kreditnih institucija i ozbiljnije naštetiti realnoj ekonomiji. Bitno je napomenuti da od trenutka kada se uvede LCR od 100% da kreditne institucije neće morati baš u svakom trenutku imati **LCR≥1**, već će u uvjetima eventualnih ekonomskih šokova ili prouzročenih stresova na financijskim tržištima, smjeti iskoristiti likvidnu imovinu i privremeno umanjiti vlastiti LCR ispod 100% (uz instantnu obavijest regulatorima i predstavljen plan povećanja LCR na razinu iznad 100%).

Koeficijent neto stabilnih izvora financiranja (NSFR) koji uspostavlja standard upravljanja strukturnom odnosno dugoročnom likvidnošću

$$\frac{\boldsymbol{dostupni\ stabilni\ izvori}}{\boldsymbol{potrebni\ stabilni\ izvori}} \geq \mathbf{1}$$

Dostupni stabilni izvori kao što su kapital, stabilni depoziti, uzeti dugoročni krediti i sl. uvijek moraju biti veći od potrebnih stabilnih izvora koji se u pravilu procjenjuju temeljem ročnosti i kvalitete danih kredita. Banke moraju izbjegavati financiranje dugoročnih sredstava sa kratkoročnim izvorima sa svrhom izbjegavanja potencijalnih likvidnosnih problema refinanciranja.

Europsko nadzorno tijelo (EBA) provodi praćenje implementacije regulatornog okvira CRD IV/CRR koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine te postao zakonodavni okvir za banke na području Europe. Međutim, Baselski odbor za superviziju banaka (BCBS) kroz svoje izvještaje provodi praćenje Basel III okvira na globalnoj razini.

Za potrebe analize podataka dobivenih navedenim studijama, banke su podijeljene u dvije grupe:

- **Grupa 1**: u ovu skupinu pripadaju banke sa kapitalom Tier 1 koji premašuje 3 milijarde eura te ih karakterizira aktivnost na međunarodnoj razini
- **Grupa 2**: sve ostale banke

U sljedećoj tablici vide se rezultati osmih publikacija i studija utjecaja objavljenih od strane Baselskog odbora za superviziju banaka (BCBS) i Europskog nadzornog tijela (EBA) i u okviru njih prikazan je utjecaj primjene minimalnih likvidnosnih standarda (LCR i NSFR):

Tablica 4: Rezultati sedme i osme studije (bazira se na podacima na 31.12.2014 godine):

			BCBS		EBA	
			30.06.2014	31.12.2014	30.06.2014	31.12.2014
Ukupan broj banaka koje su sudjelovale u analizi			210	200	134	210
Prosječni koeficijent likvidnosne pokrivenosti (LCR)	Grupa 1		121,0%	125,3%	112,6%	123,7%
	Grupa 2		140,1%	143,7%	156,4%	149,6%
	Banke čiji je LCR > 100%		77%	85%	82%	72%
	Banke čiji je LCR > 60%		96%	98%	96%	87%
	Procjena dodatnih potreba za likvidnošću (LRC = 100%)		**305 milijardi €**	**147 milijardi €**	**115 milijardi €**	**65,6 milijardi €**
	Procjena dodatnih potreba za likvidnošću (LRC = 60%)		**155 milijardi €**	**70 milijardi €**	**20 milijardi €**	**8,4 milijardi €**
Ukupan broj banaka koje su sudjelovale u analizi			n/a	201	135	233
Prosječni koeficijent pokrića neto stabilnih izvora financiranja (NSFR)	Grupa 1		n/a	111,2%	102%	102%
	Grupa 2		n/a	113,8%	111%	109%
	Banke čiji je NSFR > 100%	Grupa 1	n/a	75%	67%	60%
		Grupa 2	n/a	85%	85%	75%
	Banke čiji je NSFR > 90%	Grupa 1	n/a	93%	n/a	n/a
		Grupa 2	n/a	90%	n/a	n/a
	Procjena dodatnih potreba za likvidnošću (NSFR= 100%)		n/a	**576 milijardi €**[14]	**324 milijardi €**	**523 milijardi €**

Izvor: Basel Committee on Banking Supervision, Basel III Monitoring Report, Basel, 2015 / EBA, CRD IV- CRR / Basel III monitoring excerice report, 2015

Što se tiče podataka za NSFR koeficijent, podaci za razdoblje 31.12.2014. godine predstavljaju prve kalkulacije prema revidiranom standardu stoga usporedbe s prijašnjim podacima nisu moguće.

Sukladno rezultatima provedenih analiza, evidentno je da veliki broj banaka ima likvidnosnu strukturu koja još uvijek nije adekvatna novim Basel III standardima na što ukazuju sljedeći rezultati[15]:

Prema studiji BCBS:

- 85% banaka na globalnoj razini zadovoljava minimalni omjer kratkoročnog koeficijenta likvidnosti (LCR) – s ciljem ispunjenja ovog kriterija neophodno je povećanje visoko likvidne imovine za oko 147 milijardi eura.

- 75% banaka Grupe 1 i 85% banaka Grupe 2 na globalnoj razini zadovoljava minimalni omjer dugoročnog koeficijent likvidnosti (NSFR) – kako bi banke dosegnule traženu razinu navedenog koeficijenta trebaju povećati volumen stabilnih dugoročnih izvora financiranja za oko 576 milijardi eura. Banke koje ne zadovoljavaju minimalni omjer od 100% moraju postići zahtijevani minimum do početka 2018. godine kada isti postaje obvezan.

Prema kvantitativnoj studiji utjecaja od strane EBA-e:

- 72% banaka na europskoj razini zadovoljava minimalni omjer kratkoročnog koeficijenta likvidnosne pokrivenosti (LCR) – s ciljem ispunjenja ovog kriterija neophodno je povećanje visoko likvidne imovine za oko 65,6 milijardi eura, od čega se 38.3 milijardi odnosi na banke Grupe 1, a 27,3 milijarde na banke Grupe 2. Povećanje LRC tijekom vremena možemo pripisati i strukturnim prilagodbama samog koeficijenta (povećanjem visokokvalitetne likvidne imovine i smanjenja neto odljeva). No, LRC za banke Grupe 2 se smanjuje što možemo pripisati smanjenjem portfelja vrijednosnih papira uključenih u imovinu Razine 1.

[15] Basel Committee on Banking Supervision (2012): Results of the Basel III montoring excersize as of June 2011, Basel

Zaključno, 60% banaka Grupe 1 i 75% banaka Grupe 2 na europskoj razini zadovoljava minimalni omjer dugoročnog koeficijent likvidnosti (NSFR) – kako bi banke dosegnule traženu razinu navedenog koeficijenta trebaju povećati volumen stabilnih dugoročnih izvora financiranja za oko 523 milijardi eura. U usporedbi sa prethodnim razdobljima vidljiv je kontinuirani porast omjera NSFR, poglavito zbog povećanog iznosa dostupnih stabilnih izvora (ASF) za obje grupe banaka.

4.3. Ostali troškovi informacijskih tehnologija i sustava dodatnog izvještavanja

Proces informiranja i izvješćivanja je u hrvatskim bankama uglavnom usmjeren na interne izvore informacija te tehnologije koje podržavaju operativno upravljanje, dok se u većim bankama sa kontrolingom koriste nešto suvremeniji izvori, instrumenti te metode informacija. Razlog tomu je što se informiranje i izvješćivanje smatra jednim od tradicionalnih zadataka kontrolinga.

„Kreditne institucije moraju ulagati dodatna sredstva u informatizaciju za izvješćivanje regulatora te informatičke sustave za podršku procjene postojanosti odnosa s klijentom i podršku u procjeni mogućnosti naplate kredita u idućih 30 dana, kao i u zahtjeve vezane uz interne metodologije utvrđivanja likvidnosnih troškova i koristi.“[16] Za uvođenje standarda Basel III za bankarstvo, u Republici Hrvatskoj je zadužena Hrvatska narodna banka.

Banke moraju kontrolirati svoje poslovanje zbog među ostalim smanjenja operativnih rizika, ali i raditi planove za nepredviđene događaje. „U skladu sa zahtjevima Baselskog odbora, banke su dužne objavljivati dovoljne količine traženih informacija kako bi se ostalim tržišnim sudionicima omogućila procjena bankarskog upravljanja operativnim rizikom.”[17]

[16] HNB (2012): Rezultati studije kvantitativnog učinka prijedloga Uredbe i Direktive o kapitalnim zahtjevima
[17] Lončar, J. (2015): Utjecaj primjene Basela III na bankarski sektor, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku

Kako bi se omogućilo utvrđivanje i procjena rizika nužno je kontinuirano obavljati samoprocjenu odnosno procjenu rizika (što uključuje kontrole popisa i radionice za utvrđivanje jakih i slabih strana okružja), razvrstavanje rizika, pratiti pokazatelje rizika, te obavljati mjerenja na temelju kojih se tim istim rizikom može upravljati prateći izloženost banke riziku. Za navedeno se također koriste različiti pristupi, a za koje je neophodno izdvajati dodatna financijska sredstva kako bi se osigurala njihova valjanost, točnost, pa samim time i pouzdanost i kvaliteta, što je od izuzetne važnosti obzirom na činjenicu da se na temelju dobivenih podataka donose daljnje odluke za upravljanje poslovanjem.

„Tehnološke promjene imaju značajan utjecaj na razvoj bankarskog sektora. Tehnološke inovacije dovele su do značajnog protoka informacija između banaka i potrošača te razvoja procesa upravljanja rizicima i pada cijena pružanja financijskih usluga (npr. preko e-bankarstva). To je s druge strane dovelo do rasta fiksnih troškova (jer IT troškovi u njima imaju značajan udjel) koji su narasli s oko 10-15% početkom devedesetih na 25-30% u prošloj godini. Stoga se postavlja pitanje kako zaustaviti rast fiksnih troškova u budućnosti.“[18]

[18] www.hub.hr

5. UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA REALNI SEKTOR

Globalna financijska kriza ostavila je traga na cjelokupno svjetsko gospodarstvo, ali i na pojedinačna nacionalna gospodarstva. Također svi su svjesni činjenice da ni bankarski sektor posljednjih godina ne stoji baš najbolje i da se opasno trese, ne toliko zbog prijetnje urušavanja njega samog već više zbog sumnjičavosti u ispravnost smjera i dinamike razvoja te mjera nadzora. Zbog gore navedenog postoji čvrsti uzajamni interes financijskog sektora i realnog sektora za regulacijom samog bankarskog sustava koji biti treba okosnica razvoja. Stoga ćemo u daljnjoj obradi ove cjeline uvidjeti kako novi regulatorni okvir utječe na smanjenje kreditnih aktivnosti banaka i na povećanje troškova financiranja realnog sektora.

5.1. Temeljna funkcionalnost bankarskog sektora

„Banke imaju važnu ulogu u procesu gospodarskog rasta i društvenog razvitka. Raspoloživost kredita najpoznatija je i možda najvažnija funkcija koju osiguravaju banke iako je njihova uloga važna i u obavljanju platnoga prometa, pružanju sigurnosti u štedne proizvode pa i u neizravnom poticanju socijalne kohezije (npr. osiguranje mogućnosti da se mlade obitelji stambeno osamostale).“[19] Banke svojom ponudom kredita utječu na realni BDP, na štednju i kakvoću alokacija odnosno transformacija štednji u investicije, te preusmjeravaju kapital u projekte s najboljim kombinacijama očekivanih povrata i rizika, što osigurava dugoročan i stabilan gospodarski rast. U okolnostima nesavršenog funkcioniranja tržišta banke posjeduju prednosti u svezi s asimetričnosti informiranja i smanjenjem troškova. Kada deponent stavi štednju u banku, samo on zna kada će povući svoju štednju, ali ne i banka, te uslijed nelikvidnosti svojih kredita banke postaju ranjive. No, valja napomenuti da je panika deponenata zapravo egzogena varijabla, iracionalnog karaktera koju se nastoji svesti na minimum kroz sustav osiguranja depozita. Također banke bi trebale, unatoč tome što središnje banke država garantiraju osiguranje depozita svim deponentima do određenog iznosa raditi na tome da štite

[19] HUB analize (2008): Krediti i gospodarski rast: od teorija do stvarnosti, br. 9., str 1.

svoje deponente i da ne dozvoljavaju sebi neracionalno i rizično ponašanje koje u dugoročnom razdoblju odbija deponente. Uslijed sve većih troškova nametnutih bankama, banke provode kvalitetan selekcijski proces kreditiranja, no uvijek koliko god bio dobar taj selekcijski proces postoji vjerojatnost da zajmoprimac neke ključne informacije zadrži za sebe te time zapravo našteti banci. Kvalitetna zaštita od asimetrije informacija je također inzistiranje banke da zajmoprimac participira u financiranju projekta sa većim postotkom vlastitih sredstava, da ponudi kvalitetnije kolaterale i sl. Veliku pomoć pri selekciji zajmoprimaca koja banci daje prednost nad ostalim financijskim posrednicima, banka ima u vidu držanja računa klijentele, upravljanje sredstvima plaćanja, protekla kreditna linija, kretanja i salda računa, kašnjenja i poremećaji u plaćanjima i sl. samo su dio informacija kojima banka raspolaže. Zbog moralnog hazarda, odnosno neadekvatnog ponašanja zajmoprimca nakon što mu banka odobri sredstva banka je bila primorana pronaći adekvatan proces kontroliranja zajmoprimaca u čemu su uspjeli i prednjače naspram ostalih financijskih posrednika. Svoju superiornost u odnosu na druge financijske posrednike stječe i u subjektivnim procjenama povezanim s povjerenjem koje banke grade tijekom vremena kroz veze sa svojim klijentima. Za velika poduzeća na tržištu je izvrstan signal kada im ugledna banka odobri kredit i to im može biti potisak za poslovni uzlet. Vrlo bitno je naglasiti da banke ne financiraju kredite kroz akumulirane depozite, već banke imaju sposobnost osiguranja financiranja investicijskih projekata i iz sredstava koje same stvaraju.

Obzirom da se temelj poslovanja banaka uopće ogleda u riziku, bez njegova postojanja egzistencija banaka bi bila nemoguća. Preuzimanjem rizika banke simultano preuzimaju i određeni stupanj neizvjesnosti kojeg u trenutku izdavanja kredita ne mogu racionalno mjeriti, a samim time ni predviđati moguće gubitke. Sama važnost regulacije banaka se ogleda u činjenici da „ako se zanemari neizvjesnost, pretjerano izlaganje rizicima (kreditiranje) i neadekvatna politika održavanja kapitala mogu proizvesti financijske poteškoće, a one se u konačnici mogu preliti na realni sektor u vidu sporijega rasta ili pada proizvodnje i zaposlenosti."[20]

Pošto banke funkcioniraju po principu procesa multiplikacije kao proizvodom odobravanja kredita između banaka i tako uspijevaju ispuniti svoje glavne uloge utjecaja na gospodarsko stanje neke zemlje, one posjeduju novac koji realno ne postoji, odnosno koji ne

[20] HUB analize (2008): Krediti i gospodarski rast: od teorija do stvarnosti, br. 9., str. 3

postoji kao gotov tj. vanjski novac, nego unutarnji. Upravo se razina kreditne aktivnost banaka smatra glavnim i temeljnim rizikom banaka pa i bankarskog sektora uopće.

Doprinos financijskog razvitka banaka na gospodarski rast se očituje u doprinosu usluga platnog prometa poduzećima i stanovništvu, doprinosu usluga depozita te otvorenih fondova, zatim društvena stabilnost, kreditiranje gospodarstva, doprinos kreditiranja individualnom i socijalnom sazrijevanju, koheziji i stabilnosti.

"Banke i s njima povezane financijske tvrtke s 1,7% udjela u ukupnoj zaposlenosti, isplatama plaća, uplatama poreza, ostvarivanjem dobiti te drugih kompomenti dodane vrijednosti stvaraju oko 4,5% dodane vrijednosti u Hrvatskoj."[21]

Bankarski sektor ima osnovne principe poslovanja, koji bi se svaka banka trebala pridržavati. Princip likvidnosti je temeljni i najznačajniji princip poslovanja bilo koje banke u svijetu. Ovaj princip je reguliran od strane središnjih banaka, a njime se primorava banke da podmiruje na vrijeme sve svoje dospjele obveze prema svojim klijentima. Princip profitabilnosti je donekle lako shvatljiv princip jer banke kao i ostala poduzeća streme ka profitabilnom poslovanju te da čuvaju kapital banke. Princip sigurnosti je također vrlo bitan i nezaobilazan princip u svakodnevnom bankarskom poslovanju iz razloga jer banka mora kontinuirano voditi računa da njeni klijenti redovito plaćaju obveze regulirane ugovorom, te sa svojim kvalitetnim selekcijskim procesorom minimizira kreditni rizik. Princip efikasnosti je općenito prihvaćen kao i kod svih ostalih poduzeća, a on podrazumijeva da se postignu što veći rezultati, uz što manje ulaganja. Princip javnosti ogleda se u samoj dostupnosti informacija povezanih sa svakodnevnim poslovanjem i rezultatima poslovanja banaka. Banke pružaju informacije kako svojim internim, tako i eksternim korisnicima, a podatci se većinom dobivaju iz poslovnih knjiga i raznih knjigovodstvenih isprava koje su većinom javnom dostupne.

[21] HUB analize (2008): Krediti i gospodarski rast: od teorija do stvarnosti, br. 9., str. 2

5.2. Utjecaj novih regulatornih mjera na smanjenje kreditnih aktivnosti banaka

Obzirom da krediti bankama nose najviše prihoda, nove regulatorne mjere zatezanjem kapitala banaka izravno utječu na njihovu kreditnu aktivnost. Kada je riječ o utjecaju ovih odredbi na banke gledane iz aspekta njihove pojedinačne veličine, one ostavljaju najnepovoljniji utjecaj na velike banke. Naime manje banke su sklonije višim stupnjevima kreditnih aktivnosti, a kreditna aktiva se u njih ponajviše financira iz depozitnih izvora, dok pri usporedbi strukture aktive prema veličini banaka[22] male banke imaju najveći udio depozita u pasivi. Velike banke se za financiranje poslovanja ponajviše koriste inozemnim izvorima sredstava, a svrha ovih mjera je upravo utjecaj na velike banke radi čijeg poslovanja dolazi do rasta inozemnog duga te deficita platne bilance.

Smanjenje kreditne aktivnosti banaka je ponajviše usmjereno prema sektoru stanovništva i poduzetnika. Naime „pad relativnog udjela kredita poduzećima je posebno negativna pojava jer zbog nerazvijenog i bankocentričnog financijskog sustava još nisu razvijene institucije i oni segmenti financijskog tržišta koji bi u nas omogućili alternativne oblike njihova financiranja“.[23]

Kao što je spomenuto u prethodnom izlaganju, sužavanjem definicije kapitala, širenjem skupa rizika za koje je potrebno izdvajati kapital, te povećavanjem broja i visine kapitalnih omjera koje banke i ostali financijski posrednici moraju zadovoljiti se želi provesti zaoštravanje kapitalnih zahtjeva. Navedeno s ciljem da bi se najveći dio osnovnog kapitala sastojao od zadržane dobiti i dioničkog kapitala, a iz razloga što je donedavni udjel temeljnog u osnovnom kapitalu bio ispod preporučenih razina. Polažu se nade da će promjene natjerati banke da odaberu u daljnjem poslovanju manje rizične strategije i osigurati da raspolažu s dovoljno rezervi kako bi mogle podnijeti financijske šokove same, bez pomoći koja uključuje uzimanje novca od poreznih obveznika.

[22] Statistics on Banking, 2006., BOJ, Flow of Funds, Research and Statistics Department, 2006.
[23] Leko V., Stojanović A. (2006): Sektorska i namjenska struktura bankovnih kredita, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 4

Basel III zahtjeva da se minimalni omjer osnovnog kapitala poveća za 2,5% te nameće obvezu stabilizacijske pričuve od 2,5%. Veći omjer rezervi bankarskog sektora smanjuje njegovu kapitalnu aktivnost, odnosno bankarski sektor reagira zadržavanjem što je moguće većim dijelom dobiti, a navedeno može ostaviti utjecaj i na isplatu dividendi.

Padnu li pojedina banka ispod granice od 8% regulatornog kapitala zabranit će joj se isplata dividende dioničarima i isplata bonusa menadžementu, ali neće biti u obvezi prikupljanja svježeg kapitala.

5.3. Utjecaj novog regulatornog okvira na povećanje troškova financiranja realnog sektora

Za financiranje realnog sektora od strane banaka su nužna sredstva raspoloživa odnosno slobodna za usmjeravanje u investicije i isplative projekte. Mnogi akademici krive nove regulatorne mjere za smanjenu mogućnost navedenog, jer one uslijed mjera plasiraju manje kredita i to upravo zbog kreditne politike koja se primjenjuje zbog smanjivanja rizika banaka.

Novi regulatorni okvir nastoji spriječiti pad banaka u krizi, no „u režimu monetarne politike koji se zasniva na stabilnom tečaju središnja je banka ograničena u svojim nastojanjima da prilagodbama *regulatornog okvira* suzbije utjecaj inozemnih šokova i znatno stimulira gospodarsku aktivnost. Smanjivši regulatorno opterećenje i povećavši time likvidnost banaka HNB je uspio samo djelomično neutralizirati negativan utjecaj vanjskih šokova. Ipak, ovaj se ograničeni uspjeh mora ocijeniti u kontekstu visokoeuroiziranoga maloga otvorenog gospodarstva.“[24]

Novi regulatorni okvir je donio skup zahtjeva koji nisu samo kapitalni i likvidnosni, već su tu i derivatni zahtjevi, zahtjevi za osiguranje štednih uloga i slične naknade. Mnoge države zahtijevaju da banke i druge financijske institucije plaćaju veće police osiguranja za podršku

[24] Bokan, N., Grgurić, L., Krznar, I., Lang, M. - HNB (2010): Utjecaj financijske krize i reakcija monetarne politike u Hrvatskoj

fonda za zaštitu štediša, a uzrok višim davanjima su veliki gubitci koji su se dogodili za vrijeme kriza.

Povećani kapitalni zahtjevi nametnuti kroz novi regulatorni kapital, dovode do toga da su banke primorane uvesti restrikciju sa kreditnim aktivnostima, a smanjena kreditna aktivnosti navodi banke da taj manji dio novčanih sredstava plasiraju po strožim pravilima i po skupljoj cijeni zbog velike potražnje i nametnutih troškova kroz kapitalne zahtjeve. Novi likvidnosni zahtjevi pokazuju kroz da se banke moraju zaduživati na duži rok, a troškovi financiranja likvidnosti na duži rok su veći od troškova financiranja likvidnosti na kraći rok, i slijedom toga banke imaju veći trošak zaduživanja koji većoj kamatnoj stopi na plasiranje kredite stanovništvu i poduzećima. Neke analize procjenjuju da će se kroz rast troškova povećati prosječne kamatne stope banaka u prosjeku za 26 baznih bodova u SAD i 17 baznih bodova u Europi.

6. UTJECAJ NOVOG REGULATORNOG OKVIRA NA PODRŠKU BANKARSKOG SEKTORA U RAZVOJU HRVATSKOG GOSPODARSTVA

U razdoblju 2011. – 2020. godine reforma uzrokuje smanjenje prosječne godišnje stope rasta BDP-a za 0,3%, dok je kumulativni pad BDP-a 3,1%, što podrazumijeva trošak reforme. Odnosno, ukupni dugoročni efekti na BDP su zanemarivi, a opći učinak je pozitivan.[25]

6.1. Hrvatski bankarski sektor i novi regulatorni okvir[26]

Hrvatska narodna banka je provela istraživanje o kvantitativnom učinku primjene novih propisa u Republici Hrvatskoj. Rezultati pokazuju da će kapitalna adekvatnost na razini bankarskog sustava narasti za 0,5 bodova. Također predviđa da će primjena samih mjera prikazati bolju sliku solventnosti banaka nego što je to danas. Istraživanje je provedeno 2012. godine, a stopa adekvatnosti kapitala u RH je iznosila 20,2% (na dan 30. lipnja 2012. godine).

Također, povećat će se višak kapitala u hrvatskim bankama, a osnovni kapital će 2019. godine biti na 6% - 8,5% (sa uključenim zaštitnim slojem kapitala). Basel III zahtjeva omjer jednostavne financijske poluge od 3%, a u Hrvatskoj on već sada iznosi 11% i time višestruko premašuje minimalne zahtjeve po ovom pitanju.

Banke će morati ulagati u likvidne (i niskorizičke) vrijednosne papire te smanjiti međusobno kreditiranje i polaganje depozita. Ipak, kapital hrvatskih banaka će biti rijeđi nego što je to bio do sada, ali će se mnogo brže kretati kroz bankarski sustav, odnosno između banaka, ali i između zemalja.

[25] Birov, Matija, Basel III – utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke I njhove korporativne klijente (PBZ), rujan 2011.
[26] www.hub.hr

„Ako pretpostavimo da će banke isplatiti zaradu zadržanu do 2010. (isplata u iznosu od oko 9 mlrd. kn) i dugoročno ostvarivati prosječni ROE od nekoliko postotaka, što neće biti dovoljno da vlasnike motivira na zadržavanje većih iznosa kapitala u Hrvatskoj, rezultati će biti sljedeći: uz prosječnu godišnju stopu rasta rizikom ponderirane aktive od 10%, omjer osnovnoga kapitala i ukupne rizikom ponderirane aktive smanjio bi se na 9,3% i dalje puno više od očekivanog minimalnog regulatornog omjera za Tier 1 od 6% 2015. odnosno 8,5% 2019. Godine (s uključenim zaštitnim slojem kapitala).

Uz bržu prosječnu stopu rasta rizikom ponderirane aktive od 15% na godinu, omjer bi se smanjio na 7,5%, što bi bilo još uvijek dovoljno za zadovoljenje regulatornih omjera 2015., uz pretpostavku da HNB ne aktivira protuciklički zaštitni sloj u iznosu većem od 1,5%.“ Hrvatska pak ima još dovoljno vremena da na svom prostoru stvori uvjete za rast rizičnih izloženosti nužne za gospodarski rast. Slijed mjera donesenih u novom regulatornom okviru pružaju mogućnost rasta rejtinga u Republici Hrvatskoj, što dugoročno potpomaže pozitivnom interesu za priljev kapitalnih sredstava u hrvatski bankarski sustav.

Tablica 5: Procjena utjecaja Hrvatske udruge banaka

Obilježja scenarija (početni omjer 30.06.2010. = 18,8%)				Omjer Tier 1 izračunat u scenariju za 2015.	Minimalni omjer Tier 1 2015.	
Prosječni god. rast aktive do 2015.	Prosječni god. ROE do 2015.	Isplata zarade zadržane do 2010.	Isplata zarade od 2011. do 2015.		Bez PCZ**	Sa PCZ 2,5% (+ZS***)
10%	efekt se ne uključuje	efekt se ne uključuje	efekt se ne uključuje	11,3%	6,0%	8,5% (11%)
10%	10%	ne	50%	14,5%	6,0%	8,5% (11%)
15%	10%	ne	50%	13,3%	6,0%	8,5% (11%)
10%	nizak	da	100%	9,3%	6,0%	8,5% (11%)
15%	nizak	da	100%	7,5%	6,0%	8,5% (11%)

* Riječ je o indikativnim rezultatima koji ne uključuju precizne simulacije izračuna novog obračuna kapitala prema izmijenjenim prijedlozima. Simulacije uz pretpostavku nepromijenjene definicije osnovnog kapitala.
** PCZ – protuciklički zaštitni sloj kapitala (eng. counter-cyclical capital buffer) uz pretpostavku primjene po maksimalnoj stopi od 2,5%.
*** ZS – zaštitni sloj kapitala (eng. capital conservation buffer) uz pretpostavku primjene po maksimalnoj stopi od 2,5%.

Izvor: HUB analize, broj 27, listopad 2010.

6.2. Uzroci i posljedice razduživanja hrvatskih banaka

Jedno od temeljnih obilježja ponašanja banaka od početka krize je razduživanje. Ono se u prvom redu odnosi na smanjivanje financijske poluge, odnosno multiplikatora glavnice. Samo razduživanje je posljedica prezaduženosti, no pitanje je što zapravo uzrokuje potrebu za razduživanjem banaka. Sam problem je uglavnom vezan za banke koje su poslovale na međunarodnom veleprodajnom tržištu, ali podrazumijeva i razduživanje poduzeća, ostalih financijskih institucija i države, mada su potonji za potrebe ovog rada stavljeni u drugi plan, a osvrćemo se na slučaj razduživanja u hrvatskom bankarskom sektoru.

„U krizi je problem razduživanja uglavnom vezan uz banke koje su prije krize snažno povećale financijsku polugu koristeći druge izvore osim depozita za financiranje kreditne ekspanzije. Te su banke u velikoj mjeri posredovale u pokretanju međunarodnih tokova kapitala između Stare i Nove Europe prije izbijanja krize. Inozemna pasiva njihovih banaka kćeri u zemljama Nove Europe brzo je rasla, pa se nakon izbijanja krize pojavila zabrinutost da banke obratnim procesom – *procesom razduživanja ograničavaju ponudu kredita i oporavak na tržištima europskih zemalja u razvoju* među kojima je i Hrvatska."[27] Inače, ograničenje ponude kapitala daje više kamatne stope, što je jedan od razloga negativnim komentarima vezanim uz Basel III.

"Ograničena visina slobodnih novčanih sredstava za plasman putem kredita i ograničena tržišna potražnja po vrstama kredita najznačajnija su poslovna ograničenja u planiranju kreditnoga poslovanja."[28] Obzirom da su novčana sredstva banke manja od tržišne potražnje, za ostvarivanje prihoda banaka je nužno plasiranje novčanih sredstava putem kredita. Obzirom da banke čine temelj protoka novca te samim time kretanja gospodarskog stanja te kretanje stope BDP-a, ograničavanje ponude kredita ne ide u prilog ni stanovništvu, ali ni prema poduzećima.

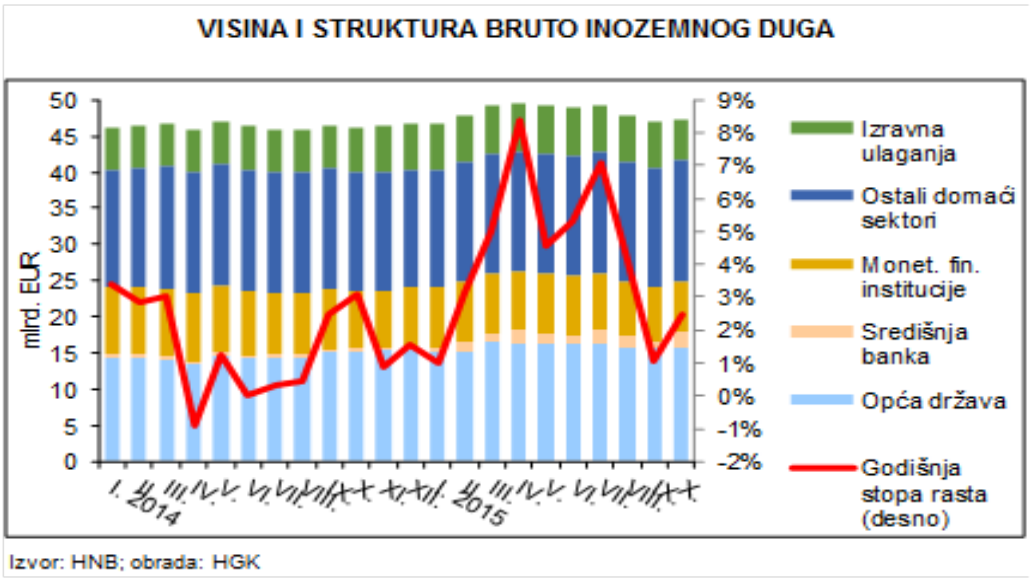
Glavni problem ipak nije u samom razduživanju nego u *zaustavljanju tokova kapitala*. Negativni efekti razduživanja se javljaju ukoliko se problemi sa strane izvora sredstava banaka

[27] HUB analize (2013): Razduživanje banaka u Hrvatskoj i drugih deset zemalja Nove Europe
[28] Peruško, T. (2010): Model za upravljanje ponudom bankarskih kredita za stanovništvo, Ekonomski pregled 61, str. 683-698

prenesu na stranu plasmana koji će prema pretpostavci utjecati na sam output. Odnosno, kreditiranje stanovništa izravno utječe na investiranja i samu potrošnju, a time i snažnije promjene BDP-a, dok isti slučaj ne vrijedi za kreditiranje poduzeća iz tog razloga što poduzeća imaju veći prostor za upravljanje bilancama, dok se stanovništvo oslanja na bankarski kredit. Rezultati dosadašnjih analiza provedenih nad podacima o kretanjima BDP-a uslijed šokova kapitala su pokazali kako visina kredita nije usko povezana sa rastom BDP-a. Navedeno se odnosi isključivo na kredite poduzećima. Dakle razlike u razduživanjima banaka nemaju značajan utjecaj na promjene BDP-a, a između rasta kredita (uslijed razduživanja banaka) i BDP-a postoji značajna veza, ali ne i ako je riječ o kreditima danim poduzećima.

Prema podacima Hrvatske narodne banke, u prvih deset mjeseci 2015. godine su smanjeni dugovi monetarnih financijskih institucija (za 1,2 milijarde EUR) i dugovi na temelju izravnih ulaganja (za 637,6 milijuna EUR). „Ipak, zbog dosegnute visine bruto inozemnog duga, Hrvatska ostaje vrlo ranjiva na rizike povezane s financiranjem i refinanciranjem obveza, osobito kada je riječ o povećanju kamatnih stopa i promjeni tečaja valuta na svjetskom tržištu."[29]

Grafikon 1: Visina i struktura bruto inozemnog duga

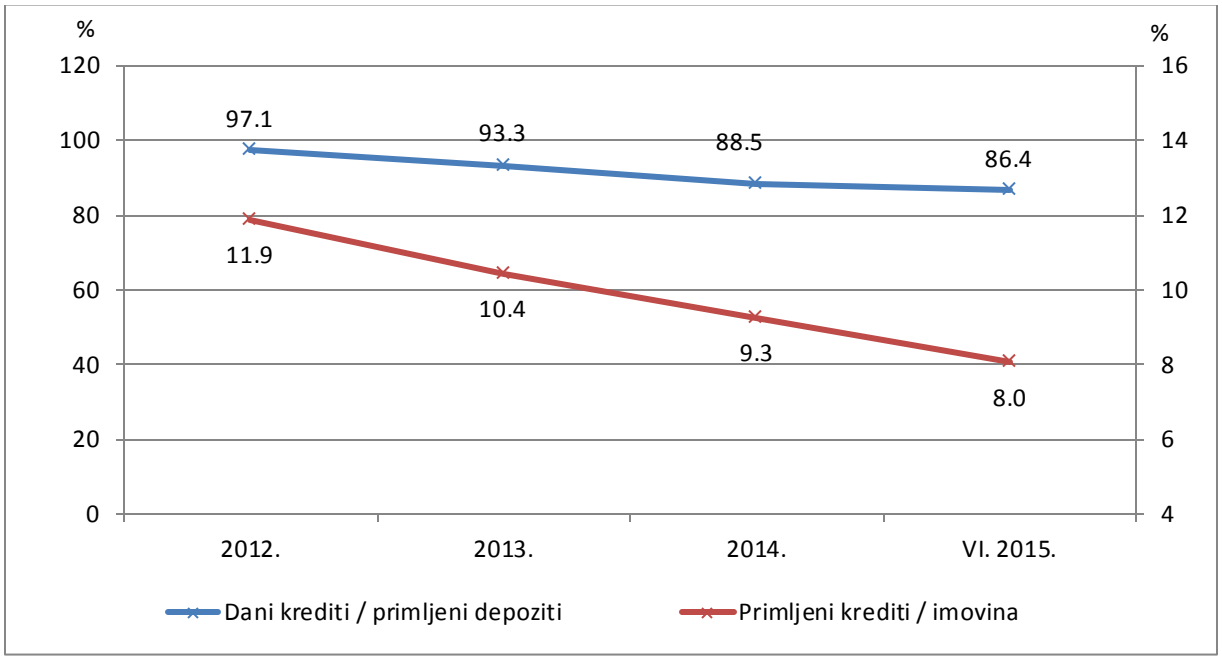

Izvor: https://www.hgk.hr

[29] https://www.hgk.hr/sektor-centar/centar-makroekonomija/nastavak-zaduzivanja-drzave-i-razduzivanja-banaka

Razduživanje banaka među ostalim podrazumijeva slabiji pristup inozemnim izvorima financiranja. Slabije korištenje inozemnim izvorima financiranja se pojavilo tijekom globalne ekonomske krize i suprotno očekivanjima, ograničavanjem kreditiranja nije imalo pozitivan utjecaj na gospodarski rast odnosno na oporavak gospodarstva. Naime banke koje su prije gospodarske krize bile izvor pritoka kapitala u RH zbog razduživanja ograničavaju pristup kapitalu i kreditima, što uvelike otežava gospodarski oporavak.

Grafikon 2: Omjer danih kredita i primljenih depozita

Izvor: Bilten o bankama, broj 28, kolovoz 2015.

Posljednih godina omjer danih i primljenih kredita bilježi pad, a 2014. godine spustio se na razinu od 88,5% što je najniža razina još od 2005. godine. Negativan trend neto danih i primljenih kredita nastavljen je i u 2015. godini, a uzrokovan je može se reći nizom raznih činitelja, uključujući i regulatorne i metodološke promjene, te provođenje provjere kvalitete imovine prema preporukama EBA-e i ESB-a. Razduživanje banaka prema većinskim stranim vlasnicima ponajviše se odnosi na kontinuirano smanjivanje obveza po primljenim kreditima, dok se smanjenje depozita od stranih većinskih vlasnika kompenziralo porastom domaćih depozita.

Međunarodne banke su pod utjecajem krize gospodarstva bile primorane povećati kapitalnu adekvatnost (razdužiti se), odnosno početi se oslanjati na kapital, a ne na dug, što znači da one moraju smanjivati aktivu. Inače, na samo kretanje kapitala utječu činitelji privlačenja (pull factors) i činitelji potiskivanja (push factors).

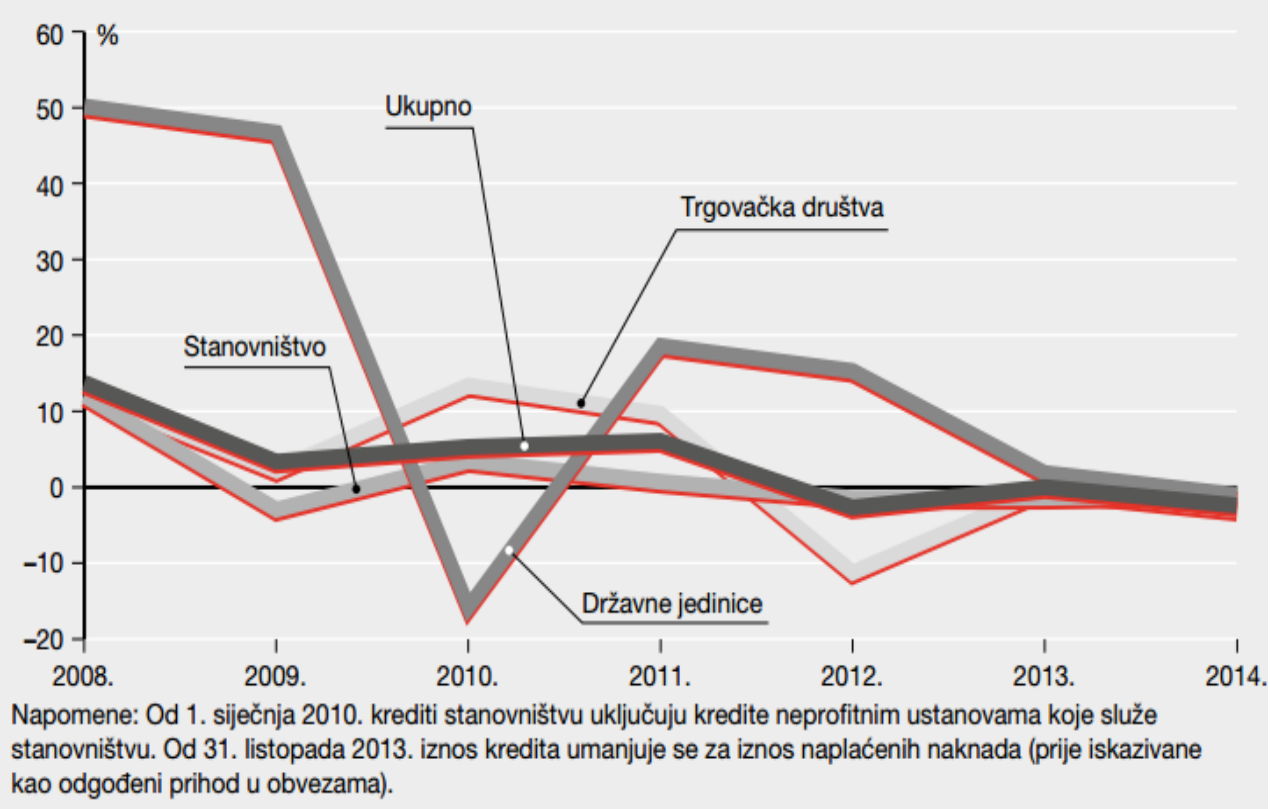
HUB je proveo analizu „Razduživanje banaka u Hrvatskoj i drugih deset zemalja "Nove Europe"" iz koje se može zaključiti kako Hrvatska ima najviši kumulativni pad BDP-a od početka krize (10%), te da je pad kreditiranja niži nego u ostalim zemljama čiji je BDP u fazi rasta (2008.-2012.) Inače, analizom je obuhvaćeno 11 bankovnih sustava zemalja CESEE, od kojih Hrvatska jedina od promatranih zemalja nije bila članica Europske unije.

"Glavno pitanje koje postavlja spomenuta analiza je u izravnoj vezi s problemom brzine ekonomskog oporavka, a tiče se toga sprječavaju li ograničenja na strani inozemnog financiranja banke da stvore ponudu kredita koja bi u drukčijim uvjetima zadovoljila zdravu potražnju i poduprla gospodarski oporavak."[30]

Smanjenje kredita u 2014. godini odraz je procesa razduživanja svih domaćih institucionalnih sektora, jedino su krediti nerezidentima porasli za 500 mil. kuna, u postotku izraženo 17,9%, ali taj se porast većinom odnosio na obratne repo kredite većinskim stranim vlasnicima. Najveće smanjenje kredita zabilježeno je kod trgovačkih društava, pad za 3,2 mlrd. kuna odnosno 3%, zatim slijede krediti financijskim institucijama sa smanjenjem od 2,5 mlrd. kuna u postotku visokih 28%, potom dolazi stanovništvo sa padom od 1,2 mlrd. kuna, u postotku 1%, te na kraju dolaze krediti državnim jedinicama sa padom od 400 mil. kuna, 1%. Značajan pad od 28% zabilježen kod financijskih institucija pripisuje se smanjenju kredita HBOR-u za iznos od 2,7 mlrd. kuna uslijed povrata neiskorištenog dijela kredita u sklopu „Programa razvoja gospodarstva".

[30] HUB analize (2013): Razduživanje banaka u Hrvatskoj i drugih deset zemalja Nove Europe

Grafikon 3: Stope promjene kredita banaka

Napomene: Od 1. siječnja 2010. krediti stanovništvu uključuju kredite neprofitnim ustanovama koje služe stanovništvu. Od 31. listopada 2013. iznos kredita umanjuje se za iznos naplaćenih naknada (prije iskazivane kao odgođeni prihod u obvezama).

Izvor: HNB: Bilten o bankama, broj 28, kolovoz 2015.

Kada se promatraju krediti trgovačkim društvima, uočljivo je da su banke podjednako smanjivale kredite javnim trgovačkim društvima (1,5 mlrd. kuna) i ostalim trgovačkim društvima (1,7 mlrd. kuna). Analizirajući kredite trgovačkim društvima kroz prizmu djelatnosti, zapaža se najveći pad u djelatnosti trgovine (1,5 mlrd. kuna), potom djelatnosti uključene u prerađivačku industriju (1,2 mlrd. kuna) te u građevinarstvu pa za približno 0,5 mlrd. kuna.

"Na kraju 2014. godine krediti sektoru stanovništva iznosili su 122,3 mlrd. kuna, što je za 1,2 mlrd. kuna ili 1,0% (1,6% bez utjecaja tečaja) manji iznos kredita nego na kraju 2013. godine. Utjecaj na ukupno kretanje imala je prodaja dijela potraživanja kod kojih je naplata bila otežana, a kojima su banke na stjecatelje prenijele više od 810,0 mil. kuna kredita odobrenih stanovništvu. Smanjenje kredita u 2014. godini nastavak je višegodišnjeg procesa razduživanja stanovništva, ali se intenzitet razduživanja ipak usporio u odnosu na godinu prije. Svi su se važni oblici kreditiranja stanovništva smanjili, a presudan utjecaj na ukupno kretanje imalo je

smanjenje stambenih kredita, za više od 1,5 mlrd. kuna ili 2,6%. Visinom utjecaja na ukupno kretanje slijedilo je daljnje osjetno smanjenje kredita za kupnju automobila, za 0,7 mlrd. kuna ili 33,4%. Nakon višegodišnjeg smanjivanja tog oblika kreditiranja stanovništva, na kraju 2014. godine u strukturi kredita stanovništvu krediti za kupnju automobila sveli su se na samo 1,2%. Za usporedbu, na kraju 2008. godine činili su 7,7% ukupnih kredita stanovništvu."[31]

Najveći dio iznosa kredita stanovništvu čine krediti fizičkim osobama 95,9%, a tek mali dio se odnosi na kredite obrtnicima 3,8% te neprofitnim institucijama 0,3%.

6.3. Utjecaj novih kapitalnih i likvidnosnih zahtjeva na aktivnost hrvatskih banaka

Novim regulatornim okvirom se uvode koeficijent kratkoročne likvidnosne pokrivenosti (LCR, engl. liquidity coverage ratio) i dugoročni koeficijent neto stabilnih izvora financiranja (NSFR, engl. net stable funding ratio). Na prijedlog same Uredbe (prvi nacrt) je provedena Studija koja pokazuje da postoje određene poteškoće s održavanjem LCR-a, te da su njegove vrijednosti niže od OULR-a, a navedeno proizlazi iz činjenice da je sužena i sama definicija likvidne imovine (u odnosu na OULR), s time da ona ne obuhvaća depozite kod drugih kreditnih institucija. Kao posljedica novog regulatornog okvira „kreditne institucije će, kako bi zadovoljile zahtjeve iz Uredbe, za pokriće ugovorenih i potencijalnih obveza morati značajnije ulagati u visoko likvidne i kvalitetne vrijednosne papire, i u kunama i u eurima."[32]

Obzirom na to da je osnovna funkcija financijskog sustava održavanje likvidnosti i unapređivanje razvoja gospodarstva, te na činjenicu da se „održavanje likvidnosti ostvaruje u odnosima robe i novca za „danas", robe i novca za „sutra" te novca i novca za sutra, odnosno u procesu robno-novčanih transakcija i ugovaranja na novčanom tržištu, a da se podrška (gospodarskom) razvoju ogleda u plasiranju viška dohotka kroz različite financijske ugovore u

[31] HNB (2015): Bilten o bankama, broj 28.
[32] HNB (2012): Rezultati studije kvantitativnog učinka prijedloga Uredbe i Direktive o kapitalnim zahtjevima

investicijske projekte i dugoročnu potrošnju“[33], postaje upitno kako će banke pridonositi investicijama odnosno pozitivnom razvoju hrvatskog gospodarstva, ako im se nameću odredbe odnosno mjere sa likvidnosnim zahtjevima koji otežavaju provedbu temeljne zadaće banaka.

Činjenica je da je „međudjelovanje rezervi i likvidnosti snažno, i da bi se novčani strop i depoziti kod centralne banke koje se zahtjevaju kao rezerve činili nelikvidnima koliko i bančin poslovni prostor“[34], no obveze rezervi iznad određenog iznosa ili ne donose nikakvu zaradu ili je ona niža od iznosa koji banka može pribaviti na ostalim sredstvima koja nose zaradu, pa samim time i ostvarivati pozitivniji utjecaj na cjelokupno gospodarstvo RH. Veći intenzitet razduživanja banaka omogućava pojačani rast domaćih izvora sredstava u uvjetima slabe kreditne aktivnosti.

Studije pokazuju nedostatak kratkoročnih likvidnih instrumenata, odnosno do 2019. godine nedostaje 1730 milijardi eura (BCBS, 263 banke iz 23 države), a do 2019. nedostaje 1000 milijardi eura (CEBS, 246 banaka iz 21 države). Nadalje postoji globalni nedostatak dugoročne likvidnosti (izvora financiranja), i to 2890 milijardi eura (BCBS), te 1800 milijardi eura (CEBS).

„Unutar Hrvatskog bankarskog sustava ne očekuju se problemi sa ispunjavanjem novih regulatornih standarda upravljanja likvidnosti, što je posljedica:

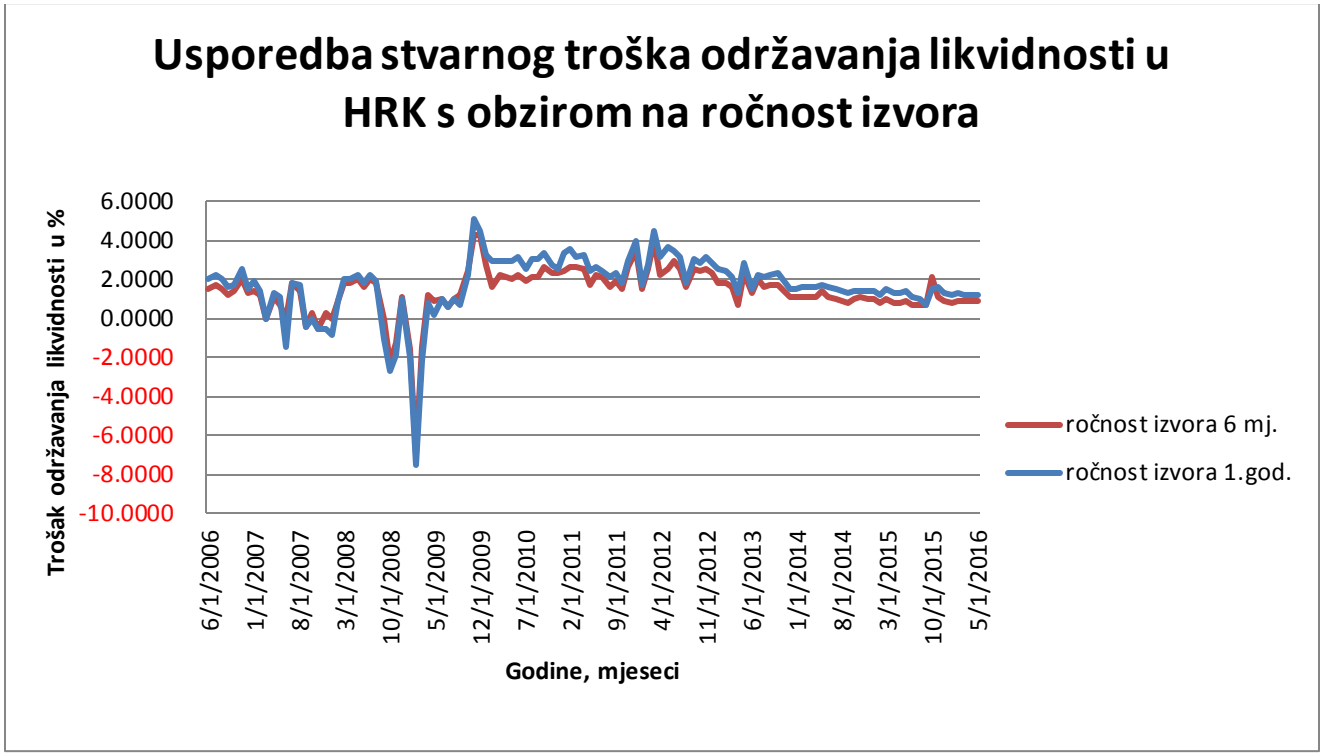
- visoke obvezne pričuve (povećanje sa 13% na 14% u rujnu 2011. godine)
- ostale mjere i likvidnosna ograničenja nametnuta od strane HNB-a (minimalni koeficijent likvidnosti, pokriće obveza u valuti sa likvidnim sredstvima u valuti u iznosu od 17%)“[35]

[33] Kundid, A. (2010): Regulacija, deregulacija i reregulacija u evoluciji financijskog sustava i kontinuitetu financijskih kriza, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska
[34] Zgombić, Business dictionary, izvor: www.moj-bankar.hr
[35] Birov, M. (2011): Basel III – utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke i njihove korporativne klijente

Kako bi što kvalitetnije bio pokazan i shvaćen sam princip održavanja likvidnosti hrvatskih banaka, napravio sam empirijsku analizu stvarnog troška održavanja likvidnosti s obzirom na ročnost izvora za tri valute: HRK, EUR i USD.

Grafikon ukazuje na kretanje stvarnog troška ročne transformacije u cilju održavanja likvidnosti. Pretpostavka je da se banke zadužuju, što se bilježi u izvještaju o financijskom položaju kao izvor imovine, po kamatnim stopama na godišnjoj razini, a plasiraju sredstva, što se bilježi u izvještaju o financijskom položaju kao imovina, po mjesečnoj kamatnoj stopi.

Grafikon 4: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u HRK s obzirom na ročnost izvora

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Linijski pravci koji označavaju stvarni trošak financiranja likvidnosti na rok od 6 mjeseci i na rok od godinu dana otkrivaju snažnu pozitivnu povezanost, Pearsonov koeficijent iznosi 97,06%. Usporedba srednje vrijednosti održavanja likvidnosti ukazuje kako je trošak financiranja prosječno manji kada je ročnost izvora kraća, tako je za banku prosječan trošak zaduživanja po 1,388% za polugodišnji izvor financiranja, nasuprot prosječnom trošku zaduživanja po 1,698 %

za izvor financiranja čije dospijeće ima ročnost od godinu dana. Na temelju deskriptivne statističke obrade utvrđena je manja prosječna vrijednost troška financiranja likvidnosti kada je izvor financiranja kraćeg roka, testiranje o razlici dvaju aritmetičkih sredina ukazuje kako razlika nije statistički značajna.

Trošak zaduživanja na rok od godinu dana kroz promatrano razdoblje zamjetno je porastao od uvođenja regulatorne odredbe Basel II (od ožujka 2010. godine). Prosječni trošak zaduživanja do 2010. godine, tj. do važenja regulatorne odredbe Basel I, iznosio je 0,86% uz značajnija odstupanja stvarnih uvjeta zaduživanja od prezentiranog prosjeka. U razdoblju nakon uvođenja Basela II od ožujka 2010. pa do kraja promatranog razdoblja, primjetan je pomak troška zaduživanja na više, tj. prosječno zaduživanje iznosi 1,75%. Stupanjem na snagu regulatornih odluka iz Basel II i Basel III stabiliziralo se kretanje uvjeta financiranja na rok od godine dana. Takvi uvjeti u kojima nema značajnijih previranja u kretanju troška zaduživanja za banke stvaraju stabilnije uvjete poslovanja za banke. Ono što je zanimljivo primjetiti, prije uvođenja Basela II bilo je moguće u određenim trenucima jačati položaj likvidnosti, a pritom ostvarivati premije, budući da je ponudbena kamatna stopa za banke (BID) premašivala potraživanu kamatnu stopu (ASK).

Trošak zaduživanja na rok od 6 mjeseci kroz promatrano razdoblje zamjetno je porastao od uvođenja regulatorne odredbe Basel II (od ožujka 2010. godine). Prosječni trošak zaduživanja do 2010. godine, tj. do važenja regulatorne odredbe Basel I, iznosio je 0,85% uz značajnija previranja, značajnija odstupanja stvarnih uvjeta zaduživanja od prezentiranog prosjeka. U razdoblju nakon uvođenja Basela II od ožujka 2010. pa do kraja promatranog razdoblja, primjetan je pomak troška zaduživana na više, tj. prosječno zaduživanje iznosi 1,51%. Također kao i kod zaduživanja na rok godinu dana i kod zaduživanja na 6 mjeseci bilo je prilike u određenim trenucima jačati položaj likvidnosti, a pritom ostvarivati premije, budući da je ponudbena kamatna stopa za banke (BID) premašivala potraživanu kamatnu stopu (ASK).

Grafikon 5: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u HRK s obzirom na ročnost

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Grafički prikaz ukazuje kako se približavamo kraju promatranog razdoblja, odstupanje između financiranja s obzirom na ročnost se smanjuje. Tome treba tražiti razlog u kratkoj razlici s obzirom na ročnost uspoređivanih izvora financiranja.

Kod sljedećeg testa provodi se testiranje o postojanju razlike između aritmetičke sredine troška financiranja likvidnosti na 6 mjeseci i na godinu dana za valutu HRK. Pretpostavka je, što pokazuju podaci da je kamatna stopa, a time i trošak financiranja likvidnosti, na duži rok veći stoga se uzima jednosmjerni test u iznošenju zaključka o postojanju razlike između troška financiranja s obzirom na ročnost. Jednosmjerni testovi pokazuju veću snagu od dvosmjernih testova pa ih je pod određenim uvjetima bolje primjenjivati. Veličina snage testa predstavlja

vjerojatnost da ne prihvatimo lažnu nultu hipotezu. Postavlja se nulta hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 6 mjeseci veća ili jednaka trošku financiranja likvidnosti na rok od godine dana. Nadalje, postavlja se alternativna hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 6 mjeseci manja od troška financiranja likvidnosti na rok od godine dana.

Tablica 6: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (HRK)

```
. ttest spread_6_mj == spread_1_god, unpaired unequal

Two-sample t test with unequal variances
```

Variable	Obs	Mean	Std. Err.	Std. Dev.	[95% Conf.	Interval]
spread~j	120	1.38875	.1172884	1.28483	1.156507	1.620993
spread~d	120	1.698417	.1442882	1.580598	1.412712	1.984122
combined	240	1.543583	.0933169	1.44566	1.359755	1.727412
diff		-.3096667	.1859453		-.6760536	.0567203

```
    diff = mean(spread_6_mj) - mean(spread_1_god)                 t =  -1.6654
Ho: diff = 0                     Satterthwaite's degrees of freedom =  228.468

    Ha: diff < 0                 Ha: diff != 0                 Ha: diff > 0
 Pr(T < t) = 0.0486         Pr(|T| > |t|) = 0.0972          Pr(T > t) = 0.9514
```

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

$$H_0 : \ldots \overline{X}_1 \geq \overline{X}_2$$
$$H_1 : \ldots \overline{X}_1 < \overline{X}_2$$

Proveden je jednosmjerni test, zaključak se iznosi na temelju signifikantnosti od 5%. Na temelju dobivenih rezultata testiranja može se potvrditi kako uočena razlika, u trošku financiranja likvidnosti s obzirom na ročnost, postoji i da je statistički značajna. Test ukazuje kako financiranje na duži rok pokazuje veće troškove održavanja likvidnosti, tj. da su troškovi financiranja likvidnosti na rok od godine dana veći od troškova financiranja likvidnosti na rok od 6 mjeseci.

Tablica 7: Izračun za rok od 1 godine (HRK)

Deskriptivna statistika	
Mean	1.698416667
Median	1.75
Mode	1.4
Standard Deviation	1.580597693

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvidnosti u promatranom jednogodišnjem razdoblju iznosi 1,698 %. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od godinu dana je bilježilo vrijednost troška od 1,75% i manje, a 50% opservacija 1,75% i više. Najčešći trošak financiranja likvidnosti na rok od godine dana za banke iznosi 1,4%. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 1,58 p.p.

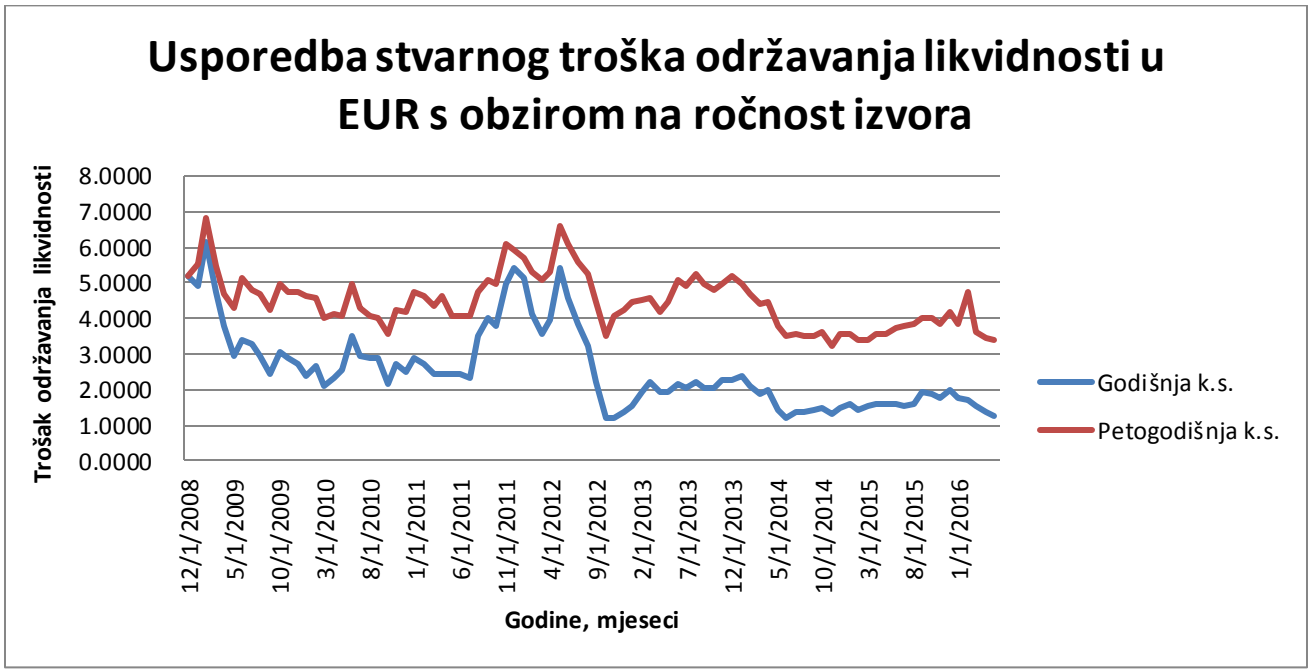
Tablica 8: Izračun za rok od 6 mjeseci (HRK)

Deskriptivna statistika	
Mean	1.38875
Median	1.45
Mode	1
Standard Deviation	1.284830409

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvidnosti u promatranom šestomjesečnom razdoblju iznosi 1,389 %. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od 6 mjeseci je bilježilo vrijednost troška od 1,45% i manje, a 50% opservacija 1,45% i više. Najčešći trošak financiranja likvidnosti na rok od 6 mjeseci za banke iznosi 1,0%. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 1,28 p.p.

Grafikon 6: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u EUR s obzirom na ročnost izvora

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Linijski pravci koji označavaju stvarni trošak financiranja likvidnosti na rok od godine dana i na rok od pet godina, otkrivaju snažnu pozitivnu povezanost. Usporedba srednje vrijednosti održavanja likvidnosti ukazuje kako je trošak financiranja prosječno manji kada je ročnost izvora kraća, tako je za banku prosječan trošak zaduživanja po 2,566% za godišnji izvor financiranja, nasuprot prosječnom trošku zaduživanja za razdoblje od pet godina po 4,471%.

Grafikon 7: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u EUR s obzirom na ročnost

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Linijski grafikon ukazuje na kretanje razlike troška održavanja likvidnosti s obzirom na ročnost.

Kod sljedećeg testa provodi se testiranje o postojanju razlike između aritmetičke sredine troška financiranja likvidnosti na 1 godinu i na 5 godina za valutu EUR. Pretpostavka je, što pokazuju podaci da je kamatna stopa, a time i trošak financiranja likvidnosti, na duži rok veći stoga se uzima jednosmjerni test u iznošenju zaključka o postojanju razlike između troška financiranja s obzirom na ročnost. Jednosmjerni testovi pokazuju veću snagu od dvosmjernih testova pa ih je pod određenim uvjetima bolje primjenjivati. Veličina snage testa predstavlja vjerojatnost da ne prihvatimo lažnu nultu hipotezu. Postavlja se nulta hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 1 godinu veća ili jednaka trošku financiranja likvidnosti na rok od godine dana. Nadalje, postavlja se alternativna hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 1 godinu manja od troška financiranja likvidnosti na rok od 5 godina.

Tablica 9: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (EUR)

```
. ttest spread_1_god == spread_5_god, unpaired unequal

Two-sample t test with unequal variances
```

Variable	Obs	Mean	Std. Err.	Std. Dev.	[95% Conf.	Interval]
sp~1_god	90	2.566434	.1202667	1.14095	2.327466	2.805401
sp~5_god	90	4.471175	.0799325	.7583066	4.312351	4.629999
combined	180	3.518804	.1012487	1.358393	3.31901	3.718599
diff		-1.904741	.1444067		-2.190004	-1.619479

```
    diff = mean(spread_1_god) - mean(spread_5_god)                t = -13.1901
Ho: diff = 0                     Satterthwaite's degrees of freedom =   154.79

    Ha: diff < 0                 Ha: diff != 0                 Ha: diff > 0
 Pr(T < t) = 0.0000         Pr(|T| > |t|) = 0.0000          Pr(T > t) = 1.0000
```

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

$$\boxed{\begin{aligned} H_0 &: \ldots \overline{X}_1 \geq \overline{X}_2 \\ H_1 &: \ldots \overline{X}_1 < \overline{X}_2 \end{aligned}}$$

Proveden je jednosmjerni test, zaključak se iznosi na temelju signifikantnosti od 5%. Na temelju dobivenih rezultata testiranja može se potvrditi kako uočena razlika, u trošku financiranja likvidnosti s obzirom na ročnost, postoji i da je statistički značajna. Test ukazuje kako financiranje na duži rok pokazuje veće troškove održavanja likvidnosti, tj. da su troškovi financiranja likvidnosti na rok od pet godina veći od troškova financiranja likvidnosti na rok od godine dana.

Tablica 10: Izračun za rok od 1 godine (EUR)

Deskriptivna statistika	
Mean	2.566433667
Median	2.28315
Standard Deviation	1.140949856

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvodnosti u promatranom jednogodišnjem razdoblju iznosi 2,566 %. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od godinu dana je bilježilo vrijednost troška od 2,28 % i manje, a 50% opservacija 2,28 % i više. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 1,14 p.p.

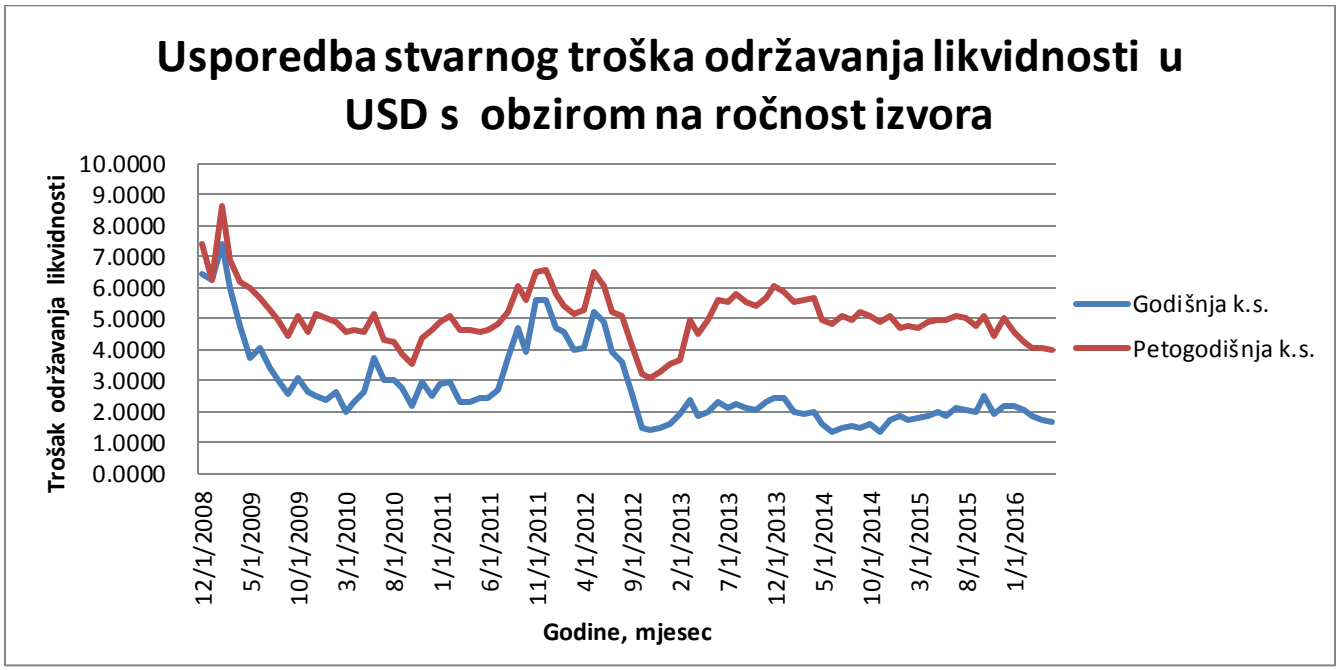
Tablica 11: Izračun za rok od 5 godina (EUR)

Deskriptivna statistika	
Mean	4.471175111
Median	4.44193
Standard Deviation	0.758306552

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvodnosti u promatranom petogodišnjem razdoblju iznosi 4,471 %. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od 5 godina je bilježilo vrijednost troška od 4,44 % i manje, a 50% opservacija 4,44 % i više. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 0,75 p.p.

Grafikon 8: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u USD s obzirom na ročnost izvora

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Linijski pravci koji označavaju stvarni trošak financiranja likvidnosti na rok od godine dana i na rok od pet godina, otkrivaju snažnu pozitivnu povezanost. Usporedba srednje vrijednosti održavanja likvidnosti ukazuje kako je trošak financiranja prosječno manji kada je ročnost izvora kraća, tako je za banku prosječan trošak zaduživanja po 2,781% za godišnji izvor financiranja, nasuprot prosječnom trošku zaduživanja za razdoblje od pet godina po 5,051%.

Grafikon 9: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u USD s obzirom na ročnost

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Linijski grafikon ukazuje na kretanje razlike troška održavanja likvidnosti s obzirom na ročnost.

Kod sljedećeg testa provodi se testiranje o postojanju razlike između aritmetičke sredine troška financiranja likvidnosti na 1 godinu i na 5 godina za valutu USD. Pretpostavka je, što pokazuju podaci da je kamatna stopa, a time i trošak financiranja likvidnosti, na duži rok veći stoga se uzima jednosmjerni test u iznošenju zaključka o postojanju razlike između troška financiranja s obzirom na ročnost. Jednosmjerni testovi pokazuju veću snagu od dvosmjernih testova pa ih je pod određenim uvjetima bolje primjenjivati. Veličina snage testa predstavlja vjerojatnost da ne prihvatimo lažnu nultu hipotezu. Postavlja se nulta hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 1 godinu veća ili jednaka trošku financiranja likvidnosti na rok od godine dana. Nadalje, postavlja se alternativna hipoteza koja tvrdi da je aritmetička sredina troška financiranja likvidnosti na 1 godinu manja od troška financiranja likvidnosti na rok od 5 godina.

Tablica 12: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (USD)

```
. ttest spread_1_god == spread_5_god, unpaired unequal

Two-sample t test with unequal variances
```

Variable	Obs	Mean	Std. Err.	Std. Dev.	[95% Conf.	Interval]
sp~1_god	90	2.781315	.1368891	1.298644	2.50932	3.053311
sp~5_god	90	5.050538	.0925199	.8777205	4.866703	5.234373
combined	180	3.915927	.1182302	1.586224	3.682623	4.149231
diff		-2.269223	.1652228		-2.595581	-1.942865

```
    diff = mean(spread_1_god) - mean(spread_5_god)                t = -13.7343
Ho: diff = 0                     Satterthwaite's degrees of freedom =  156.273

    Ha: diff < 0                 Ha: diff != 0                 Ha: diff > 0
 Pr(T < t) = 0.0000         Pr(|T| > |t|) = 0.0000          Pr(T > t) = 1.0000
```

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

$$H_0 : \ldots \overline{X}_1 \geq \overline{X}_2$$
$$H_1 : \ldots \overline{X}_1 < \overline{X}_2$$

Proveden je jednosmjerni test, zaključak se iznosi na temelju signifikantnosti od 5%. Na temelju dobivenih rezultata testiranja može se potvrditi kako uočena razlika, u trošku financiranja likvidnosti s obzirom na ročnost, postoji i da je statistički značajna. Test ukazuje kako financiranje na duži rok pokazuje veće troškove održavanja likvidnosti, tj. da su troškovi financiranja likvidnosti na rok od pet godina veći od troškova financiranja likvidnosti na rok od godine dana.

Tablica 13: Izračun za rok od 1 godine (USD)

Deskriptivna statistika	
Mean	2.781315444
Median	2.34909
Standard Deviation	1.298644397

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvodnosti u promatranom jednogodišnjem razdoblju iznosi 2,781%. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od godinu dana je bilježilo vrijednost troška od 2,34 % i manje, a 50% opservacija 2,34 % i više. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 1,29 p.p.

Tablica 14: Izračun za rok od 5 godina (USD)

Deskriptivna statistika	
Mean	5.050538222
Median	4.983
Standard Deviation	0.877720434

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

Prosječna vrijednost troška financiranja likvodnosti u promatranom petogodišnjem razdoblju iznosi 5,05%. U promatranom uzorku 50% opservacija o trošku financiranja likvidnosti na rok od 5 godina je bilježilo vrijednost troška od 4,98% i manje, a 50% opservacija 4,98% i više. Prosječno odstupanje troška financiranja likvidnosti od prosječnog troška financiranja likvidnosti iznosi 0,87 p.p.

Novi regulatorni okvir zahtijeva veći stupanj likvidnosti, a do većeg stupnja likvidnosti se dolazi ročnom transformacijom. Ročna transformacija pojednostavljeno rečeno znači zaduživanje banaka na dugi rok i plasman tih sredstava na kratki rok. Iz dostupnih podataka je vidljivo da su kamatne stope s dužim rokom zaduživanja veće od kamatnih stopa s kratkim rokom zaduživanja, pa se shodno tome povećava spread odnosno trošak poslovanja banaka. U konačnici su banke manje aktivne budući da su povrati smanjeni nametnutom regulacijom.

6.4. Procijenjeni troškovi regulacije i njihov utjecaj na troškove financiranja hrvatskog gospodarstva

Općenito govoreći, „financijski sustav se regulira s ciljem reduciranja negativnih eksternalija odnosno sprječavanja nastanka visokih društvenih troškova koje neadekvatno ponašanje tržišnih sudionika i pružatelja financijskih usluga može izazvati“.[36]

U troškovima regulacije bankarskog sustava se nalaze troškovi upravljanja obveznim rezervama banke, što je jedna od glavnih mjera monetarne politike Basela III, troškovi upravljanja bankovnim rizicima, ali i ostali, ne manje bitni troškovi regulacije, i to troškovi minimalno potrebnih deviznih potraživanja.

Redovne obvezne pričuve su glavna izdvajanja odnosno troškovi banaka te one uzrokuju najviše troškove bankama. Obvezne pričuve su svakom godinom sve više, pa su tako 2000. godine one iznosile 16,2 mlrd. kuna, 2005. godine 37,4 mlrd. kuna, 2008. godine je to iznosilo 41,5 mlrd. kuna, 2012. 42,2 mlrd. kuna, i tako dalje.[37]

Troškovima upravljanja bankovnim rizicima se podrazumijevaju troškovi upravljanja likvidnosti te oportunitetni troškovi, gdje se u potonjima računa koliko se bančin profit smanjuje uslijed održavanja sredstava u rezervama, koje stoga ne može plasirati na tržište. Ukoliko banke uspiju održati preporučenu stopu likvidnosti njihov opstanak neće biti upitan, što je vrlo važan čimbenik u ukupnoj slici hrvatkog gospodarstva iz tog razloga što se nepovoljno poslovanje jedne banke sistemski širi na poslovanje cijelog bankarskog sektora.

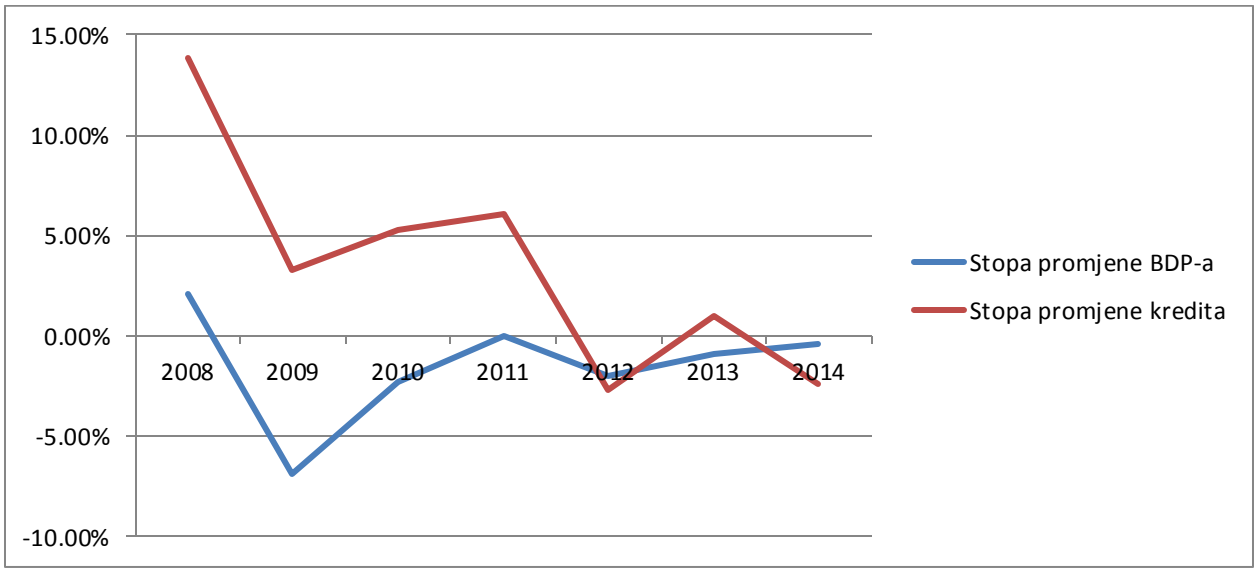
Države zbog privatnih preferencija prema devizama izravno reguliraju minimalnu deviznu likvidnosti, što je velik dio aktive privatnog sektora odnosno pasive bankarskog sektora. Regulacija utječe na sljedeći uzročno-posljedični slijed. Naime države koje ne reguliraju minimalnu deviznu likvidnost imaju promjene neto devizne aktive kao rezultat makroekonomije i financijskih šokova, a kroz strukturu financiranja države fiskalna politika utječe na neto

[36] Kundid, A. (2010): Regulacija, deregulacija i reregulacija u evoluciji financijskog sustava i kontinuitetu financijskih kriza, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska
[37] www.hnb.hr

deviznu aktivu banaka. Dakle, one države koje ne reguliraju minimalnu deviznu likvidnost imaju neto deviznu aktivu kao funkciju varijabli kao što su egzogena kretanja.

Bankarski sektor u Hrvatskoj je do sada nastojao izravno utjecati na visinu omjera devizne aktive i pasive i na priljev kapitala. Navedeno u RH nije dovodilo do značajnijih troškova.

Grafikon 10: Stope promjene BDP-a i odobrenih kredita od 2008. do 2014. - Hrvatska

Izvor: Izračun autora; podaci dostupni na www.hnb.hr

Promatrajući razdoblje od 2008. godine, odnosno od početka globalne krize, čiji se efekti očitiju od 2009. godini, pad BDP-a u Hrvatskoj iznosi 13,1%. Uspoređujući sa svim članicama EU, one su imale raste od 0,2 %, dok su članice eurozone bilježile pad od 1%. Hrvatska se nalazi među zemljama sa najvećim padom BDP-a uz Grčku 23,5%, Italiju 8,1% i Sloveniju 5,3%. Iz grafikona iznad se zapravo može uočiti donekle povezanost količine odobrenih kredita od strane banaka u Hrvatskoj i stopa promjene BDP-a. Jasno je vidljivo da je 2009. godine kada se značajnije počelo osjećati efekte krize, uslijed velikog pada količine kredita, zapravo uslijedio i vrlo veliki pad BDP-a. Nakon 2009. godine uslijedio je polagani, minimalni rast količine odobrenih kredita, a BDP je gotovo jednoliko pratio taj rast. Od 2012. godine stope promjene i kredita i BDP-a se nalaze u intervalu od 2% do -2%. Stoga možemo donijeti zaključak da se

uslijed novih strožih kapitalnih zahtjeva, koji su zapravo ujedno novi trošak i teret bankama, smanjila značajno količina odobrenih kredita, a to smanjenje količine odobrenih kredita je posljedično dovelo i do slabije gospodarske aktivnosti kroz kredite stanovništvu i poslovnim subjektima.

Krediti stanovništvu najznačajnija su stavka po udjelu u ukupno plasiranim kreditima od strane banaka, te također i po plasmanu jer zapravo stanovništvu je najpotrebitije kreditiranje od strane banaka jer nemaju mogućnost poput trgovačkih društva da svoje izvore financiranja pokriju na druge načine. Slijedom svega navedenog, povezanost procesa kontinuiranog višegodišnjeg razduživanja stanovništva, ponajviše kroz značajno smanjenje odobrenih stambenih kredita, došlo je do daljnjeg pada ukupnih kredita.

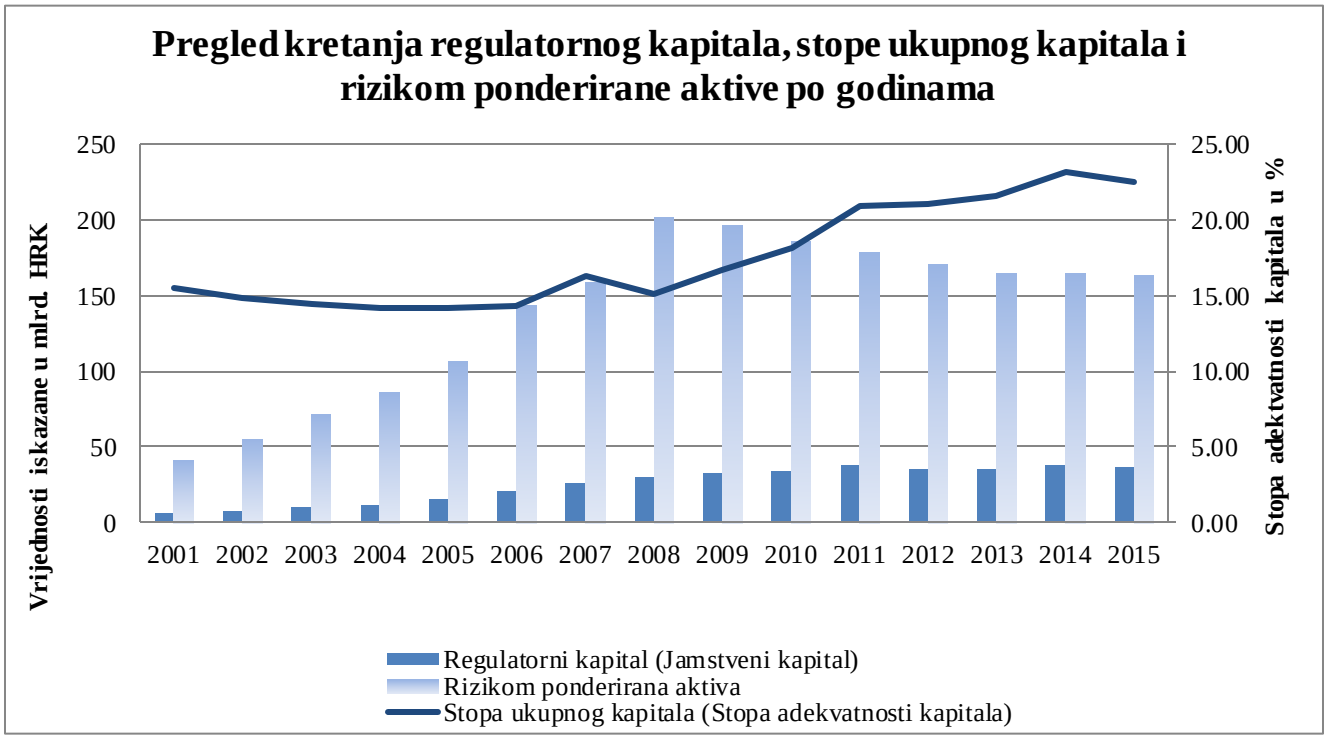
Može se reći da su banke zbog nametnutih troškova regulacije zapravo primorane se snalaziti, a uslijed viših troškova, dolazi do kontrakcije kreditnog potencijala, što nadalje nalaže da sada trenutno raspoloživi, manji kreditni plasman moraju obaviti uz puno bolji, oprezniji selekcijski izbor klijenata, kako kod stanovništva, tako i kod poslovnih subjekata jer se ne mogu kockati sa loše plasiranim i nenaplativim potraživanjima koji bi ih možebitno uz visok kreditni rizik mogli dovesti do nesolventnosti.

Unatoč novouvedenom kapitalnom režimu (CRR/CRD IV) i njegovoj proširenoj definiciji od 1. siječnja 2014. godine, rizici poslovanja ostali su adekvatno pokriveni. Pokrivenost rizika poslovanja je posljedica konzervativnog pristupa ranijih godina, s kojim se uspjelo osigurati visoku razinu i kvalitetu stavki kapitala, te donijetim mjerama o zaštitnim slojevima kapitala. Završetkom 2014. godine sve su stope kapitala na razini svih banaka bile osjetno više od propisanih minimalnih stopa, dok su svega dvije banke imale određenih poteškoća u održavanju pojedinih stopa.

Stopa redovnog osnovnog kapitala banaka je na koncu 2014. godine iznosila 20,6%, jednako kao i stopa osnovnog kapitala iz razloga što se banke ne koriste dodatnim osnovnim kapitalom u poslovanju, već samo onim najkvalitetnijim. Stopa regulatornog kapitala bila je 21,8%, usporedno sa 2013. godinom kada je iznosila 20,9%. Neznatni, blagi rast stope

regulatornog kapitala rezultat je znatnijeg smanjenja ukupne izloženosti rizicima, unatoč smanjenju regulatornog kapitala.

Grafikon 11: Pregled kretanja regulatornog kapitala, stope ukupnog kapitala i rizikom ponderirane aktive po godinama (četiri najveće banke)

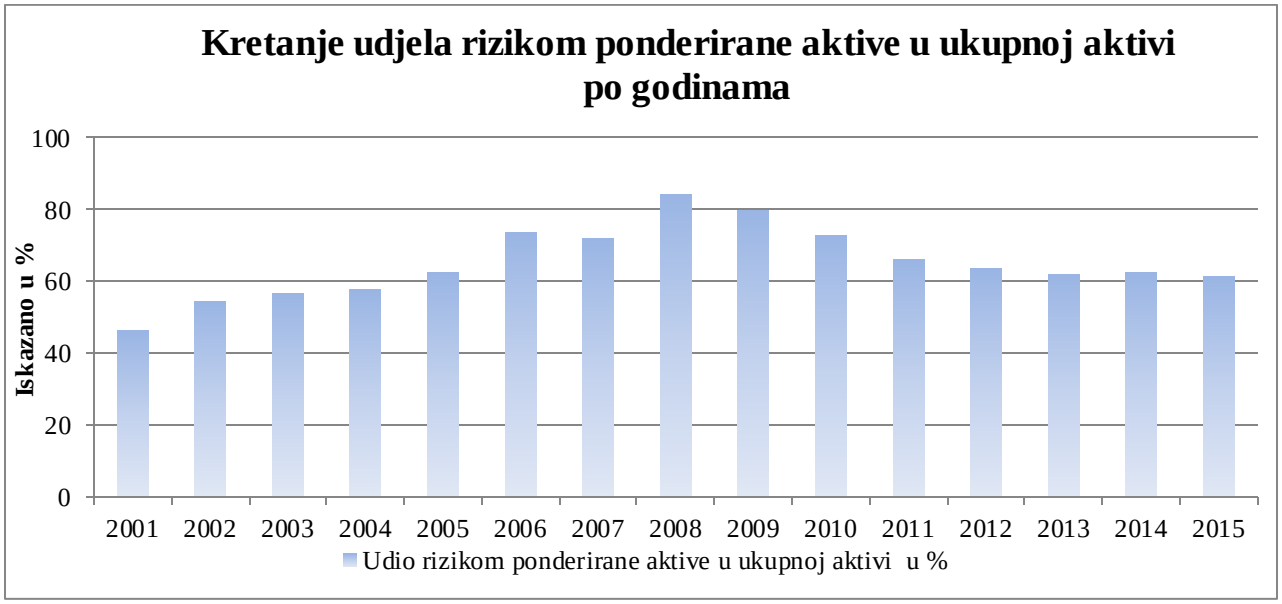

Izvor: Izračun autora; podaci dostupni na www.hnb.hr

Iz grafikona je vidljivo kako je regulatorni (jamstveni) kapital u razdoblju od 2001. godine do 2010. godine rastao po prosječnoj stopi od 20% , nakon čega do kraja promatranog razdoblja dolazi do zaustavljanja trenda rasta i regulatorni (jamstveni) kapital se značajnije ne mijenja. Promatrajući kretanje apsolutnih pokazatelja rizikom ponderirane aktive vidljivo je dosezanje maksimuma u 2008. godini nakon čega dolazi do smanjenja rizikom ponderirane aktive mjereno apsolutnim pokazateljem. Da bi se iznio zaključak o stvarnom kretanju rizikom ponderirane aktive potrebno je kretanje rizikom ponderirane aktive mjereno apsolutnim veličinama staviti u odnos s ukupnom aktivom kako bi se dobio udjel rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi.

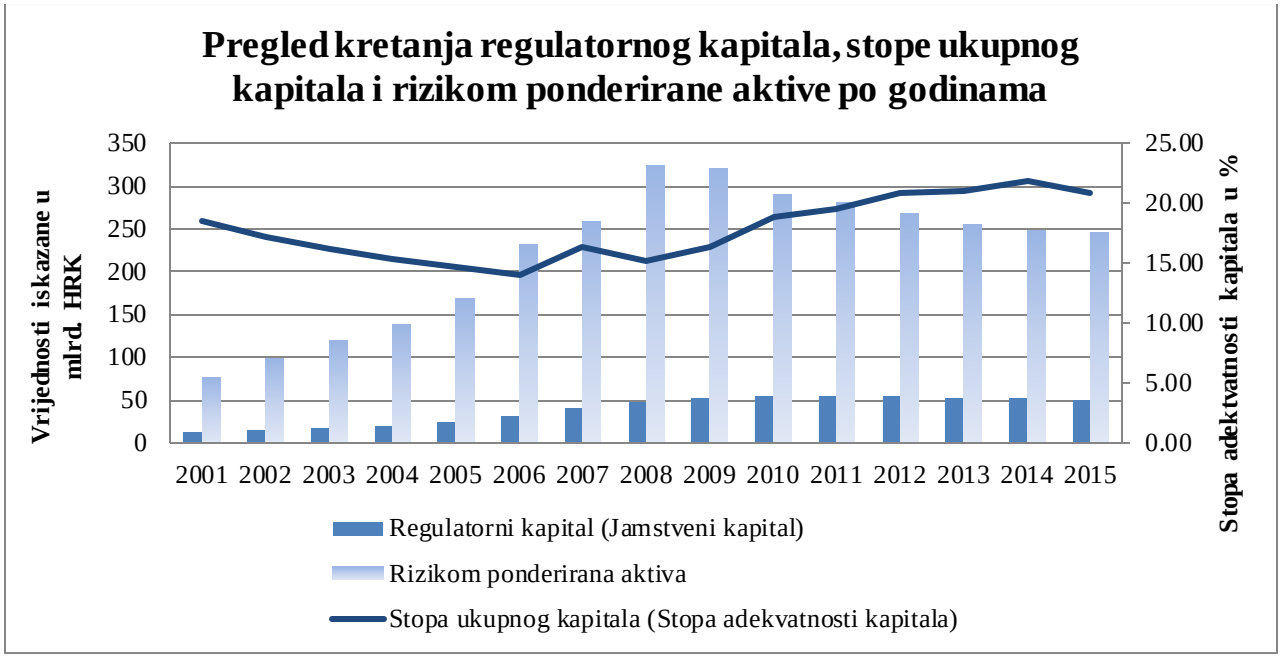
Potonje je vidljivo iz grafikona 12 koji ukazuje kako se do 2008. godine udio rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi povećavao. Naime, rizikom ponderirana aktiva u tom razdoblju dostiže približno 85% vrijednosti ukupne aktive. Od 2010. godine do kraja promatranog razdoblja, razdoblja u kojem na snagu stupaju regulatorne odredbe Basel II i Basel III, dolazi do trenda smanjenja udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi. Udio rizikom ponderirane aktive se smanjuje na razinu s početka radoblja promatranja, tj. približno 60%. Trend razduživanja sektora bankarstva, tj. smanjenja udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi uz istovremeno zadržavanje jamstvenog kapitala na uspostavljenoj razini dolazi do rasta stope adekvatnosti kapitala. U grafikonu 11, linijski grafikon čiju vrijednost tumačimo preko sekundarne osi (mjerilo - desna strana) vidljivo je kako se procesom razduživanja bankarskog sektora poboljšava stopa adekvatnosti kapitala koja u promatranom razdoblju doseže prosječnu vrijednost od 17,2% što je daleko više od propisanih stopa za promatrano razdoblje. Time se zaključuje kako bankarski sektor u RH bilježi visoku razinu kapitaliziranosti, ali da istu održava smanjenjem kreditne aktivnosti, nipošto povećanjem regulatornog (jamstvenog) koji se, ranije spomenuto ne mijenja.

Grafikon 12: Kretanje udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi po godinama (četiri najveće banke)

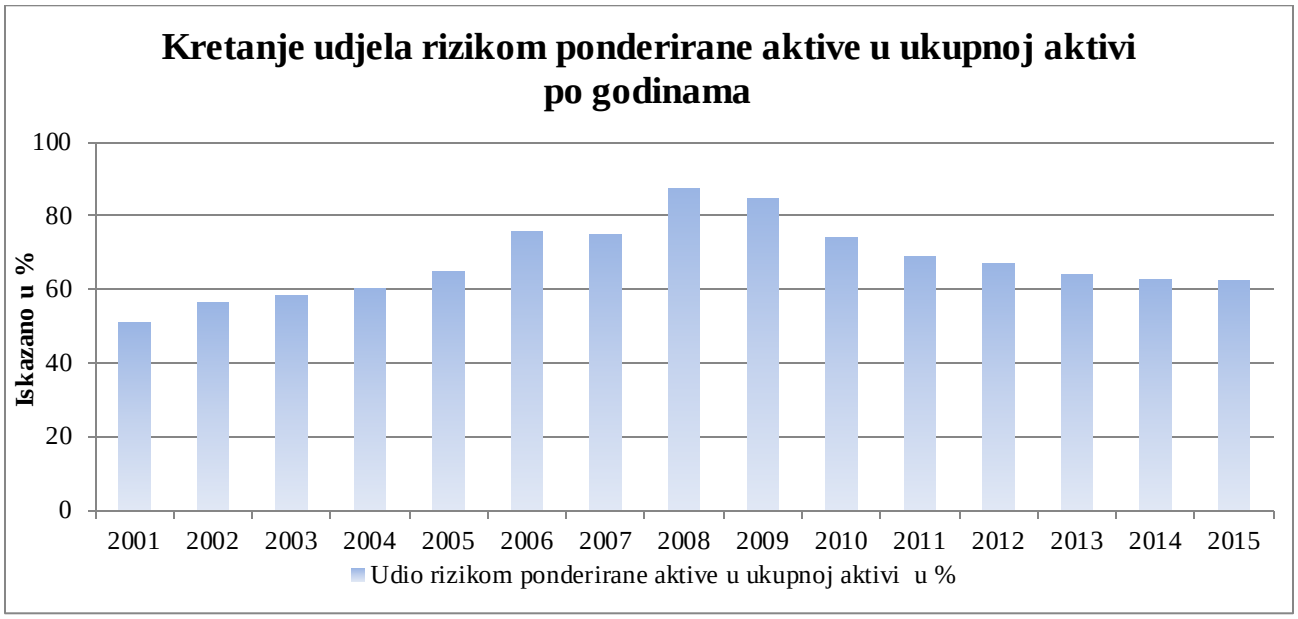
Izvor: Izračun autora; podaci dostupni na www.hnb.hr

Grafikon 13: Pregled kretanja regulatornog kapitala, stope ukupnog kapitala i rizikom ponderirane aktive po godinama (cijeli bankarski sektor)

Izvor: Izračun autora; podaci dostupni na www.hnb.hr

Grafikon 14: Kretanje udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi po godinama (cijeli bankarski sektor)

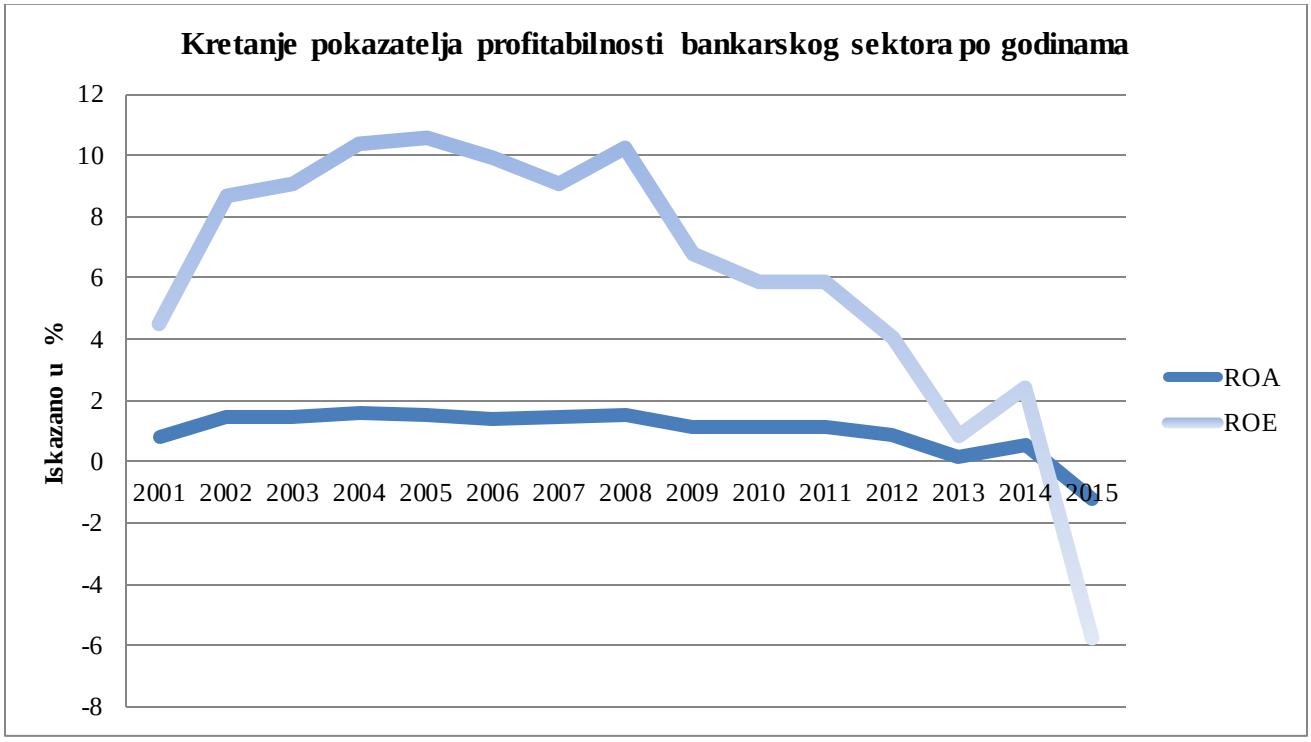
Izvor: Izračun autora; podaci dostupni na www.hnb.hr

Iz grafikona je vidljivo kako je regulatorni (jamstveni) kapital u razdoblju od 2001. godine do 2010. godine rastao po prosječnoj stopi od 16%, nakon čega do kraja promatranog razdoblja dolazi do zaustavljanja trenda rasta i bilježi se blago smanjenje jamstvenog kapitala, prosječna godišnja stopa smanjenja kapitala iznosi 1,2%. Promatrajući kretanje apsolutnih pokazatelja rizikom ponderirane aktive vidljivo je dosezanje maksimuma u 2009. godini nakon čega dolazi do smanjenja rizikom ponderirane aktive mjereno apsolutnim pokazateljem. Da bi se iznio zaključak o stvarnom kretanju rizikom ponderirane aktive potrebno je kretanje rizikom ponderirane aktive mjereno apsolutnim veličinama staviti u odnos s ukupnom aktivom kako bi se dobio udjel rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi.

Potonje je vidljivo iz grafikona 2 koji ukazuje kako se do 2009. godine udio rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi povećavao. Naime, rizikom ponderirana aktiva u tom razdoblju dostiže približno 90% vrijednosti ukupne aktive. Od 2010. godine do kraja promatranog razdoblja, razdoblja u kojem na snagu stupaju regulatorne odredbe Basel II i Basel III, dolazi do trenda smanjenja udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi. Udio rizikom ponderirane aktive se smanjuje na razinu s početka radoblja promatranja, tj. približno 60%. Trend razduživanja sektora bankarstva, tj. smanjenja udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi uz istovremeno zadržavanje jamstvenog kapitala na uspostavljenoj razini dolazi do rasta stope adekvatnosti kapitala. U grafikonu 13, linijski grafikon čiju vrijednost tumačimo preko sekundarne osi (mjerilo - desna strana) vidljivo je kako se procesom razduživanja bankarskog sektora poboljšava stopa adekvatnosti kapitala koja u promatranom razdoblju doseže prosječnu vrijednost od 17,6% što je daleko više od propisanih stopa za promatrano razdoblje.

Time se da zaključiti kako bankarski sektor u RH bilježi visoku razinu kapitaliziranosti, ali da istu održava smanjenjem kreditne aktivnosti, nipošto povećanjem regulatornog (jamstvenog) kapitala koji, ranije spomenuto, bilježi blago opadanje od 1,2% na godišnjoj razini. Također se može zaključiti da su kretanje za najveće četiri banke, gotovo identična i da se mogu preslikati za cjelokupni bankarski sektor.

Grafikon 15: Kretanje pokazatelja profitabilnosti bankarskog sektora po godinama

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.hnb.hr

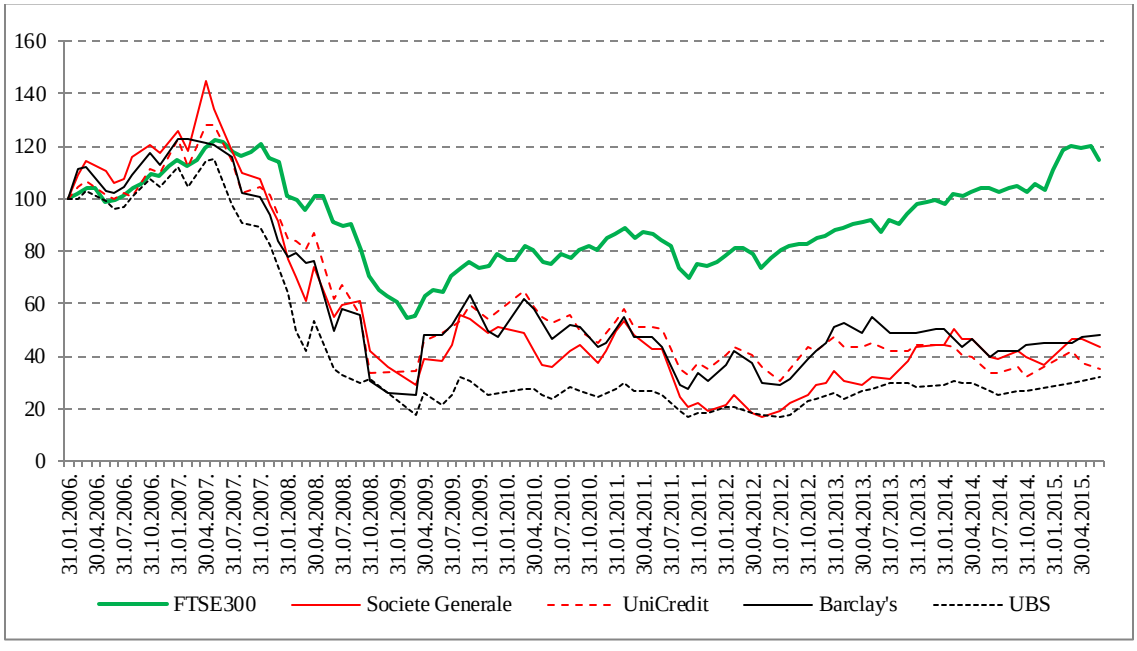
Grafikon prikazuje kretanje profitabilnosti bankarskog sektora za razdoblje od 2001. godine do 2010. godine. Jasno je vidljivo kako se bankarski sektor nalazi u kriznom razdoblju u kojem se pokazatelji profitabilnosti nalaze na povijesno niskim razinama. Razdoblje nakon restrukturiranja, početak razdoblja promatranja, nastupa snažni porast profitabilnosti što je posebno vidljivo preko pokazatelja ROE. Visoke stope profitabilnosti do 2008. godine zadržavaju se na iznimno visokim razinama, u razdoblju koje se zaključuje sa službenim početkom globalne krize prosječna stopa profitabilnosti mjerena pokazateljem ROE iznosila je visokih 8,23%. Nakon 2008. godine nastupa nezaustavljivo smanjivanje profitabilnosti bankarskog sektora, mjereno pokazateljem ROA i ROE. Kraj promatranog razdoblja, u 2015. godini, bankarski sektor ostvaruje gubitke, a kao posljedica smanjuje se ukupan kapital i imovina.

Bankarski sektor nema oporavka, štoviše bilježi gubitke, te se sve više smanjuje interes ulagača u bankarski sector, što vodi do otežanog pristupa kapitalu, a pristup kapitalu je osnovni uvjet za kreditnu aktivnost.

Pad kreditne aktivnosti rezultat je regulatornih restrikcija koje poskupljuju kapital. Dodatno pad kreditne aktivnosti rezultat je smanjenje stope profitabilnosti što smanjuje raspoloživost kapitala. Raspoloživost kapitala je uvjet kreditnoj aktivnosti, stoga ne čudi zašto dolazi do smanjene kreditne aktivnosti odnosno do razduživanja bankarskog sektora, tj. smanjenja rizikom ponderirane aktive.

Provedeno testiranje o povezanosti bankarskog sektora i četiri najveće banke unutar bankarskog sektora, koje zauzimaju približno 60% ukupnog bankarskog sektora mjereno prema ukupnoj aktivi, pokazuju očekivano snažnu pozitivnu povezanost prema svim pokazateljima provedenim u analizi: ukupnoj aktivi, regulatornom (jamstvenom) kapitalu, rizikom ponderiranoj aktivi, ROA i ROE.

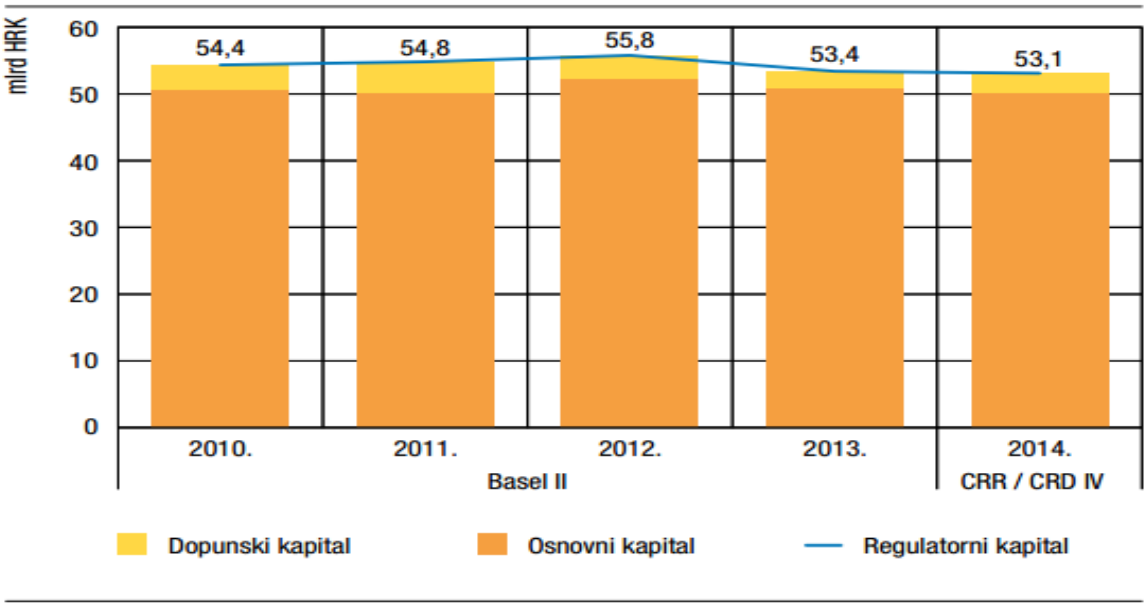
Grafikon 16: Usporedba kretanja indeksa cijena dionica banaka i dioničkog indeksa FTSE 300 (31.01.2006.=100)

Izvor: Izračun autora, podaci dostupni na www.reuters.com

U prilog prijašnjim zaključcima da je pad kreditne aktivnosti rezultat toga da su regulatorne mjere zapravo poskupjele kapital, govori i grafikon 16 koji jasno pokazuje znatan pad cijena dionica velikih europskih banaka od 2007. godine pa naovamo. Vidi se da se cijena dionica nakon 2007. godine nisu niti oporavile, nego su ostale na niskim razinama što je zapravo uzrok da banke sve ove godine imaju značajno ograničenje i nemogućnost emisije novih dionica. S nemogućnošću emitiranja novih dionca, a uslijed sve čvršćih regulatornih restrikcija koje nalažu kapitalne zahtjeve, banke su bile primorane smanjivati rizikom ponderiranu aktivu kako bi zadovoljile dovoljno visoku razinu stopa ukupnog kapitala. Ove snažne europske banke su ujedno i banke majke bankama u Hrvatskoj pa se ovo kretanje cijena dionica može komotno preslikati na slučaj u hrvatskom bankarskom sektoru koji je također bio primoran napraviti snažnu kontrakciju u području rizikom ponderirane aktive.

Grafikon 17: Regulatorni kapital banaka

Izvor: HNB (2014): Godišnje izvješće 2014., HNB, Zagreb

Promjena regulatornog kapitala bila je neznatna, smanjio se za 292,5 mil. kuna odnosno 0,5%. Kapitalni zahtjev za regulatornim kapitalom osjetno se smanjio u odnosu na kraj 2013. godine prouzročen iznimno smanjenjem minimalne stope ukupnoga kapitala s 12% na 8%. No, kreditne su institucije na kraju 2014. godine bile dužne izdvojiti gotovo 9,0 mlrd. kuna zaštitnih slojeva kapitala koji je suma – 6,2 mlrd. kuna zaštitnog sloja za očuvanje kapitala i 2,7 mlrd.

kuna zaštitnog sloja za sistemski, strukturni rizik. Kao što mu i samo ime govori, cilj zaštitnog sloja za očuvanje kapitala je akumulacija kapitala koja ima primarnu funkciju da omogući banci normalno, neometano poslovanje i nakon što ostvari značajne gubitke uslijed financijskih poteškoća. Basel III će se postupno uvoditi do 2019. godine kada će minimalni omjer jamstvenog kapitala s uključenim zaštitnim slojem iznositi 10,5 %, a uz još protuciklički sloj u rasponu od 0 do 2,5% to znači da minimalni kapitalni zahtjev može iznositi 13% što za hrvatski bankarski sektor i dalje ne bi predstavljalo problem, jer je on visoko kapitaliziran.

6.5. Procijenjena buduća kretanja i posljedice

Prema istraživanju kvantitativnih učinaka CRD IV na hrvatski bankarski sustav koje je provedeno 2012. godine od strane Hrvatske narodne banke, bankarski sustav je bio kapitaliziran vrlo kvalitetnim instrumentima.

Primjena nove regulacije dovodi do povećanja stope adekvatnosti kapitala za 0,5 postotnih bodova. Budući da stopa adekvatnosti jamstvenog kapitala danas iznosi 20,6%, ona minimalno propisane zahtjeve CRR premašuje preko 2,5 puta. Podatci o adekvatnosti redovnog osnovnog kapitala i osnovnog kapitala su 2012. u odnosu na minimalne propisane stope bili viši za 3-4 puta. Nadalje, Hrvatska narodna banka zaključuje da bi primjena novih pravila dovela do smanjenja jamstvenoga kapitala za 1%, ali i do smanjenja izloženosti rizicima za 3,7%.[38]

Naime postoje problemi u svezi s održavanjem količine likvidne imovine, na što je direktno utjecala mjera sužavanja definicije likvidne imovine koja ne obuhvaća depozite kod drugih kreditnih institucija. Upravo iz ovog razloga će banke ubuduće morati više ulagati u visoko likvidne i kvalitetne vrijednosne papire, i to i u kunama i u eurima, a potonje iz razloga što se jedan od problema održavanja dovoljne količine likvidne imovine ogleda u održavanju LCR-a u eurima.

[38] HUB analize (2013): Ujedinjeni nadzor banaka pod okriljem ECB-a i nova pravila preustroja banaka u EU: „Što je u tome dobro za Hrvatsku?“, broj 45

Unatoč navedenom, hrvatske banke ne bi trebale imati problema sa primjenom novih regulatornih mjera.

Hrvatska udruga banaka (HUB) predviđa da bi se stopa rasta BDP-a trebala kretati oko 2%, a da bi se pad stope nezaposlenosti trebao kretati prema razini od 10%. Inflacija bi u čitavom razdoblju trebala blago rasti, ali je i dalje pozicionirana ispod praga od 2% godišnje.

ESRB u okviru negativnog scenarija šoka ističe negativne utjecaje prinosa državnih obveznica, negativne scenarije za kvalitetu aktive u zemljama sa slabim fundamentima, fiskalne poteškoće zbog zastoja s reformama, te rizik kapaciteta za popravljanje kakvoće bankarskih bilanci.

Predviđen scenarij za Hrvatsku., a koji se tiče makroekonomskih kretanja, je pretpostavljao da će „realni BDP Europske Unije u scenariju šoka biti za 7 postotnih bodova niži nego u osnovnom scenariju, što znači kumulativni pad BDP-a od 1,7% u odnosu na 2013. godinu. U tom slučaju, u Hrvatskoj se očekuje dvostruko brži pad realnog BDP-a u odnosu na prosjek EU (-13,6% u odnosu na osnovni scenarij do 2016.). To je najveći pad BDP-a među svim zemljama članicama, koji rezultira stopom nezaposlenosti od 23,2%, što je druga najviša stopa nezaposlenosti među svim članicama EU (najveća se u tom slučaju očekuje u Španjolskoj – 27%)“.[39]

[39] HUB, Objavljen scenarij europskog stres-testa, raspoloživo na: http://www.hub.hr/hr/objavljen-scenarij-europskog-stres-testa

7. ZAKLJUČAK

S obzirom da su banke financijske institucije sa bitnom ulogom u procesu gospodarskog rasta i društvenog razvoja te pružaju temelje normalnog funkcioniranja cijelog ekonomskog sustava bitno im je pridati posebnu pozornost s obzirom na mogućnost pojave snažnih negativnih poremećaja kroz stečajeve pojedinih banaka, sanacije, bankarske krize i slično koje se dalje prelijevaju i destabiliziraju cijeli ekonomski sustav pojedine zemlje. Tako je novi regulatorni okvir odgovor na kompleksnost cijelog bankarskog sustava kojim se želi kroz praćenje i kontrolu poslovanja banaka uvesti reda.

Posljednja financijska kriza bila je dokaz da jednostavno potreban značajan zaokret kroz novi regulatorni okvir koji su mnogi protumačili kao dodatni pritisak na bankarski sektor. U svrhu stabilnosti samog bankarskog sektor u središtu regulatornog okvira nalaze se dodatni kapitalni zahtjevi i zahtjevi za likvidnosti. Sa uvođenjem tih novih zahtjeva nameću se novi troškovi bankama uslijed čega dolazi do promjena u kreditnoj aktivnosti u bankarskom sektoru. S obzirom na značajnu ulogu financijskog sustava na gospodarski rast i razvoj, očekivani su negativni efekti u ponudi kredita što bi moglo negativno utjecati na gospodarstva zemalja diljem svijeta.

Analizom sekundarnih izvora podataka, te uspoređujući različite pokazatelje poslovanja banaka može se prihvatiti temeljna hipoteza rada koja kaže da novi regulatorni okvir povećava troškove regulacije, te umanjuje kreditni potencijal banaka i kreditnu aktivnost banaka. Nametnute regulatorne mjere povećavaju mogućnost pojave insolventnosti banaka jer se povećava cijena kredita klijentima i s njima kreditni rizik, a to primorava banke na primjenu strožih kriterija kod selekcijskog izbora klijenata uslijed manjeg kreditnog potencijala. Novi regulatorni okvir zahtijeva veći stupanj likvidnosti, a do većeg stupnja likvidnosti se dolazi ročnom transformacijom. Ročna transformacija pojednostavljeno rečeno znači zaduživanje banaka na dugi rok i plasman tih sredstava na kratki rok. Napravljenom analizom u radu dokazano je da su kamatne stope s dužim rokom zaduživanja veće od kamatnih stopa s kratkim rokom zaduživanja, pa se shodno tome povećava spread odnosno trošak poslovanja banaka. U konačnici su banke manje aktivne budući da su povrati smanjeni nametnutom regulacijom, a ta

manja aktivnost dalje utječe na razvoj hrvatskog gospodarstva. Također i visoki kapitalni zahtjevi su opteretili hrvatski bankarski sektor te uslijed nemogućnosti emisije novih dionica, koje bilježe niske cijene, banke su dovedene pred zid pa moraju radi zadovoljavanja stopa ukupnog kapitala smanjivati rizikom ponderiranu aktivu. Potvrđivanje hipoteze je slijedom svega gore navedenog posve logično s obzirom da je Basel III uveden upravo da se postrože uvjeti poslovanja, uz obuzdavanje nekontroliranog kreditnog plasmana sve sa svrhom jačanja kapitalnih zahtjeva banke koji u slučaju razdoblja poslovanja s gubitkom mogu bez problema anulirati te gubitke i nesmetano nastaviti svoje poslovanje.

SAŽETAK

Potez postavljanja novih regulatornih mjera i odredbi je vrlo logičan obzirom na ponašanja stanovništva i poduzeća, a koja su pokazale prošle, ali i sadašnja gospodarska kriza. Sasvim je jasno da gospodarske krize dotiču kvalitetu života stanovništva uopće te da su ljudi pod utjecajem krize pri određenim gospodarskim fenomenima skloni činiti drastične korake. Gospodarsko stanje mnogih država pa tako i Republike Hrvatske trenutno nosi negativnu sliku, naročito što se tiče zapošljavanja i razina plaća u usporedbi sa općim prosječnim troškovima života stanovništva, a što direktno utječe na kvalitetu života stanovništva kao i na opće stanje kvalitete života naroda. Upravo je radi navedenog uveden skup mjera za regulaciju bankarskog sektora kako bi se smanjio manjak likvidnosti i time se spriječila već viđena slaba pokrivenost rizika, a koja je (i koja bi ubuduće) vodila ka prekomjernom kreditiranju. Ovaj rad ističe način na koji se implementiraju mjere za sprječavanje navedenih situacija, a koje se temelje na Basel III odredbama i mjerama.

SUMMARY

The move of setting new regulatory measures is very logical considering behaviours of residents and businesses shown by last (and current) economic crisis. It is clearly that the economic crisis has a significant impact on life quality of residents and that in periods when people are influenced by the economic crisis they tend to make drastic steps. The current Economic condition of many countries and of the Republic of Croatia has a negative picture, particularly when talking about employment and wage levels comparing average costs of living which directly affects the quality of residents life. The specified is the cause for the introduction of the set of measures for bank sector regulation, which are introduced in order to reduce the excess of liquidity and thus prevent already seen risk coverage in banks, which is (and would) leading to excessive crediting. This work asserts the way of measure implementation in order to prevent specified situations, and which are based on Basel III regulations and measures.

LITERATURA

Knjige:

1. Božina, L. (2008): Novac i bankarstvo, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“, Hrvatska
2. Casu, B., Girardone, C. i Molyneux, P. (2009): Introduction to banking, Pearson Education Limited, Harlow, England
3. Ivanov, M. (2005): Novac, bankarstvo i financijska tržišta - Financijski sustav i makroekonomska stabilnost, Adverta, Zagreb, str. 75-90.
4. Jakovčević, D., Jolić, I. (2013): Kreditni rizik, RRiF plus, Zagreb, Hrvatska,
5. Mishkin, F.S. (2004): The economics of money, banking and financial markets, Scott Foresman and Company, Boston
6. Mishkin, F.S., Eakins, G.S. (2005): Financijska tržišta + institucije, MATE, Zagreb
7. Pojatina, D. (2010): Tržište kapitala, Ekonomski fakultet Split, Hrvatska
8. Saunders, A., Cornett, M.M. (2006): Financijska tržišta i institucije: Moderno viđenje, II. izdanje, Masmedia d.o.o., Zagreb
9. Vidučić, Lj., Ivanov M. i Pečarić M. (2010): Financije danas: dijagnoze i terapije, Ekonomski fakultet Split i Ekonomski fakultet Zagreb, Hrvatska

Članci, referati, časopisi i ostali izvori:

1. Barth J. R., Caprio G. Jr., i Levine R. (2013): Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011,
2. Basel Committee on Banking Supervision: About the Basel Committee, Basel:BIS
3. Basel Committee on Banking Supervision: „History of the Basel Committee and its Membership“, Basel:BIS
4. Basel Committee on Banking Supervision (2010): Basel III: „International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring“
5. Basel Committee on Banking Supervision (2003): Principales for the Management and Supervisin of Interest Rate Risk, listopad 2003, str. 6-7.
6. Basel Commitee on Banking Supervision (2013): Progress report on implementation of the Basel regulatory framework
7. Basel Committee on Banking Supervision (2013): Results of the Basel III montoring excersize as of June 2011,
8. Basel Committee on Banking Supervision (2010): Results of the comprehensive quantitative impact study, Basel: BIS
9. Birov, M. (2011): Basel III – utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke i njihove korporativne klijente, PBZ
10. Bokan, N., Grgurić, L., Krznar, I., Lang, M. - HNB (2010): Utjecaj financijske krize i reakcija monetarne politike u Hrvatskoj
11. CEPS: Assessing the Costs and Benefits of Regulation, Economisti Associati Study for the European Commission, 2013.
12. Committee on the Global Financial System (2012): Operationalising the selection and application of macroprudential instruments

13. EBA (2014): Program rada EBA-e 2015.

14. Geneva Reports on the World Economy 11 (2009): The Fundamental Principles of Financial Regulation, 2009.

15. HNB (2012): Rezultati studije kvantitativnog učinka prijedloga Uredbe i Direktive o kapitalnim zahtjevima

16. HNB (2015): Bilten o bankama, broj 28

17. HNB (2014): Godišnje izvješće 2014., HNB, Zagreb

18. HUB analize (2014): HUB pregled, 1/2014

19. HUB analize (2008): Krediti i gospodarski rast: od teorija do stvarnosti, br.9.

20. HUB analize (2013): Razduživanje banaka u Hrvatskoj i drugih deset zemalja Nove Europe

21. HUB analize (2010): U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj?, broj 27

22. HUB analize (2013): Ujedinjeni nadzor banaka pod okriljem ECB-a i nova pravila preustroja banaka u EU: „Što je u tome dobro za Hrvatsku?“, broj 45

23. Jankov, Lj. (2000): Banking sector problems: causes, solutions and consequences, HNB, Zagreb

24. KPMG (2014): Evolving Banking Regulation, EMA edition

25. KPMG (2013): The cumulative impact of regulation

26. Kundid, A. (2010): Regulacija, deregulacija i reregulacija u evoluciji financijskog sustava i kontinuitetu financijskih kriza, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

27. Kundid Novokmet, A.: Kontroverze regulacije banaka kroz kapitalne zahtjeve, Ekonomski pregled, 2015., str. 156.-166

28. Lannoo, K. (2013): The New Financial Regulatory Paradigm: „A transatlantic perspective“, CEPS

29. Leko V., Stojanović A. (2006): Sektorska i namjenska struktura bankovnih kredita, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 4

30. Lončar, J. (2015): Utjecaj primjene Basela III na bankarski sektor, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku

31. Miletić, I. (2008): Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava, izvorni znanstveni rad, Zagreb

32. Peruško, T. (2010): Model za upravljanje ponudom bankarskih kredita za stanovništvo, Ekonomski pregled 61, str. 683-698

33. Pojatina, D. (2004): Dometi bankovnog posredništva, “Ekonomska misao i praksa”, Sveučilište u Dubrovniku, Vol. 13, br. 1.

34. Wellink, N. (2010): „A new regulatory landscape“, Speech at the 16th International conference on banking Supervisors, Singapore

WEB stranice:

1. www.banka.hr
2. www.bis.org
3. www.eba.europa.eu
4. www.ecb.europa.eu
5. www.hgk.hr
6. www.hnb.hr
7. www.hrcak.srce.hr
8. www.hub.hr
9. www.liderpress.hr
10. www.moj-bankar.hr
11. www.poduzetnistvo.org
12. www.reuters.com
13. www.rifin.com
14. www.ruledit.com

POPIS GRAFIKONA I TABLICA

Grafikon 1: Visina i struktura bruto inozemnog duga

Grafikon 2: Omjer danih kredita i primljenih depozita

Grafikon 3: Stope promjene kredita banaka

Grafikon 4: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u HRK s obzirom na ročnost izvora

Grafikon 5: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u HRK s obzirom na ročnost

Grafikon 6: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u EUR s obzirom na ročnost izvora

Grafikon 7: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u EUR s obzirom na ročnost

Grafikon 8: Usporedba stvarnog troška održavanja likvidnosti u USD s obzirom na ročnost izvora

Grafikon 9: Kretanje apsolutne razlike troška održavanja likvidnosti u USD s obzirom na ročnost

Grafikon 10: Stope promjene BDP-a i odobrenih kredita od 2008. do 2014. – Hrvatska

Grafikon 11: Pregled kretanja regulatornog kapitala, stope ukupnog kapitala i rizikom ponderirane aktive po godinama (četiri najveće banke)

Grafikon 12: Kretanje udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi po godinama (četiri najveće banke)

Grafikon 13: Pregled kretanja regulatornog kapitala, stope ukupnog kapitala i rizikom ponderirane aktive po godinama (cijeli bankarski sektor)

Grafikon 14: Kretanje udjela rizikom ponderirane aktive u ukupnoj aktivi po godinama (cijeli bankarski sektor)

Grafikon 15: Kretanje pokazatelja profitabilnosti bankarskog sektora po godinama

Grafikon 16: Usporedba kretanja indeksa cijena dionica banaka i dioničkog indeksa FTSE 300 (31.01.2006.=100)

Grafikon 17: Regulatorni kapital banaka

Tablica 1: Struktura Basel-a III

Tablica 2: Direktiva CRD IV i Uredba CRR

Tablica 3: Dinamika prilagodbe novim kapitalnim zahtjevima u periodu od 2013. do 2019. godine

Tablica 4: Rezultati sedme i osme studije (bazira se na podacima na 31.12.2014 godine)

Tablica 5: Procjena utjecaja Hrvatske udruge banaka

Tablica 6: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (HRK)

Tablica 7: Izračun za rok od 1 godine (HRK)

Tablica 8: Izračun za rok od 6 mjeseci (HRK)

Tablica 9: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (EUR)

Tablica 10: Izračun za rok od 1 godine (EUR)

Tablica 11: Izračun za rok od 5 godina (EUR)

Tablica 12: T-Test: Testiranje hipoteze o razlici aritmetičkih sredina dvaju nezavisnih osnovnih skupova (USD)

Tablica 13: Izračun za rok od 1 godine (USD)

Tablica 14: Izračun za rok od 5 godina (USD)